

Kulturorganisationers arbete
med funktionshindersfrågor

Tillgängligt kulturliv

KULTURRÅDET

Sammanfattning

Statens kulturråd är en av tre myndigheter som har i uppdrag att följa upp området kultur och fritid i regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031. Uppföljningsansvaret innebär att Kulturrådet årligen ska bidra till uppföljningen av funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målet för politikområdet. Som utgångspunkt för detta arbete har Kulturrådet med hjälp av konsultföretaget Sweco genomfört en enkätstudie som riktats till cirka 1 500 kulturorganisationer, inom olika sektorer, i hela Sverige. Ungefär hälften av dessa valde att svara.

Syftet med denna undersökning är att få en övergripande bild av hur kulturaktörer inom olika sektorer under 2022 arbetar med tillgänglighet för att personer med funktionsnedsättning ska kunna besöka, delta i eller arbeta inom kulturlivet. Enkätresultatet ska ses som en baslinjemätning och fungera som utgångspunkt för Kulturrådets fortsatta arbete med regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031.

Enkätundersökningen visar på följande resultat:

Tillgänglighet

- Graden av tillgänglighet varierar utifrån lokaltyper och funktion. Bland publika lokaler tenderar aktörer som äger eller långtidshyr sina lokaler ha större brister i tillgänglighet än aktörer som använder sig av tillfälliga lokaler. Jämfört med de publika lokalerna är det dock vanligare med brister bland aktörer som har arbetslokaler.
- Det är vanligt att organisationer som erbjuder fysiska evenemang och aktiviteter också har insatser eller åtgärder för att tillgängliggöra dessa aktiviteter, drygt 8 av 10 organisationer gör det. Det vanligaste sättet är att erbjuda gratis inträde för medföljande assistenter eller ledsagare vid besök av fysiska arrangemang.
- De svarande upplever att begränsade transportmöjligheter till och från verksamheterna är en utmaning för att kunna erbjuda ett tillgängligt kulturutbud.
- Inom kommunikation och information är det vanligare med tillgänglighetsinsatser som är förhållandevis lätta att utföra och som passar många typer av verksamheter, jämfört med sådana som kräver större arbetsinsatser och som enbart är tillämpliga på vissa konstområden.

Kunskap

- Hälften av de svarande betraktar ökad kunskap om funktionshinder och tillgänglighetsarbete i sin organisation som en av de viktigaste förutsättningarna för att bli mer inkluderande. Det är dock relativt ovanligt att organisationerna har deltagit i kurser eller fortbildningar inom tillgänglighetsfrågor, liksom att de hållit egna kurser för sina medlemmar eller medlemsorganisationer.

Riktad verksamhet

- En fjärdedel av de svarande organisationerna erbjuder evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning. Det riktade utbudet vänder sig främst till personer med intellektuell eller kognitiv nedsättning, jämfört med till personer med andra typer av funktionsnedsättningar. Det skiljer sig från andra studier som visar att aktörer i regel fokuserar tillgänglighetsarbetet på begränsningar i syn eller hörsel, snarare än på intellektuella eller kognitiva nedsättningar.

Barnrätts- och jämställdhetsperspektiv

- I det funktionshinderspolitiska målet ingår även att insatser ska bidra till ökad jämställdhet och att barnrättsperspektivet beaktas. Det är en utmaning att på ett tydligt sätt mäta hur organisationer i kultursektorn arbetar – eller har förutsättningar att arbeta – med ett barnrätts- eller jämställdhetsperspektiv med avseende på tillgängligheten.
- Drygt 70 procent av organisationerna anger att barn är en primär målgrupp när de erbjuder fysiska evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, medan 60 procent anger att barn och unga är en primär målgrupp för digitala arrangemang. Var tionde organisation svarar att de har haft dialog med representanter för barn och unga i funktionshinderrörelsen.

Delaktighet

- En dryg femtedel av de svarande uppger att de har haft dialog eller samråd med funktionshinderorganisationer för att utveckla sitt utbud och sin verksamhet. Knappt var tionde organisation anger att de involverar fokus- eller referensgrupper där personer med funktionsnedsättning ingår. Samtidigt uppger nästan hälften av de svarande att samverka med personer med funktionsnedsättning eller organisationer från funktionshinderrörelsen tillhör de viktigaste förutsättningarna för att öka tillgängligheten i sin organisation och dess verksamhet.

Publik och utövare

- Tidigare studier visar att kulturaktörer i första hand gör tillgänglighetsanpassningar för publiken, medan det är ovanligare med sådana Anpassningar för konstnärer och annan personal.
- Denna enkätundersökning har främst fokuserat på hur tillgängligheten ser ut för dem som tar del av kultur som publik eller besökare. Det finns dock flera resultat som även har koppling till kulturutövare med funktionsnedsättning och vi ser att kulturorganisationer generellt fokuserar mer på användarperspektivet än utövarperspektivet.

Skillnad i tillgänglighetsarbete mellan olika sektorer och kommuntyper

- I enkätsvaren framkommer en rad skillnader mellan hur kulturorganisationer från olika samhällssektorer arbetar med tillgänglighet. Enkätresultaten tyder på att tillgången till kulturaktiviteter för personer med funktionsnedsättning skiljer sig över landet och beroende på vilken typ av aktör som arrangerar kulturutbudet. Bland annat arbetar kommunala verksamheter mer med tillgänglighet än andra aktörer och organisationer i storstadsområden erbjuder riktade aktiviteter till personer med funktionsnedsättning i större utsträckning än organisationer i andra kommuntyper.

Resultat utifrån funktionshinderspolitikens fyra arbetssätt

För att nå det funktionshinderpolitiska målet har riksdagen pekat ut fyra arbetssätt. Dessa fyra arbetssätt har koppling till olika teman i vår undersökning:

- *Principen om universell utformning* har koppling till graden av tillgänglighet i kulturorganisationernas lokaler, såväl för besökare som utövare. Det finns även en koppling till vilken information som ges och vilka kommunikationer som erbjuds till och från kulturevenemangen.
- *Befintliga brister i tillgänglighet* har bland annat koppling till de svarandes bedömningar av eventuella brister i den fysiska tillgängligheten och i orienterbarheten i sina publika lokaler, samt i vilken utsträckning de har genomfört insatser för att förbättra tillgängligheten.
- *Individuella stöd och lösningar för individens självständighet* har bland annat koppling till frågan om riktade verksamheter till personer med funktionsnedsättning.

- *Förebygga och motverka diskriminering* har bland annat koppling till i vilken grad organisationerna strävar efter att rekrytera personer med funktionsnedsättning och i vilken utsträckning de svarande betraktar möjligheten att kunna anställa personal med funktionsnedsättning som en viktig förutsättning för att göra organisationen och verksamheten mer tillgänglig.

Kulturrådets arbete framåt

Kulturrådet har tidigare genomfört studier som visat på framsteg vad gäller tillgänglighet i kulturlivet. Det är dock en utmaning att bedöma tillgängligheten i landets kulturorganisationer utifrån denna första enkät under strategiperioden. Resultaten blir mer tillförlitliga då vi har genomfört flera enkäter så att vi kan studera utvecklingen över tid. Vi kan dock redan efter denna första undersökning konstatera att flera hinder kvarstår för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta, både som utövare och som besökare eller publik, inom kultursektorn. Vi har också uppmärksammat vissa strukturella hinder, såsom sämre privatekonomi och bristfälliga transporter, som ligger utanför kulturorganisationernas handlingsutrymme. I svaren framkommer även variationer i exempelvis graden av tillgänglighet och i vilka insatser som görs utifrån olika konstområden, kommuntyper och samhällssektorer. Våra resultat tyder på att det finns skillnader i vilka möjligheter man har att delta i kulturaktiviteter, beroende på var i landet man bor.

I dessa utmaningar har Kulturrådet en roll att spela. Genom att till exempel sätta upp villkor i vår bidragsgivning, fördela särskilda stöd samt medverka i och initiera dialoger med myndigheter, kulturaktörer och funktionshindersorganisationer kan vi bidra till att kulturen tillgängliggörs. Med hjälp av studier och spridning av resultaten kan vi också bidra till ökad kunskap om villkoren för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet. I Kulturrådets fortsatta arbete med och uppföljning av funktionshinderspolitiken inom kulturområdet kommer vi att ta fram en genomförandeplan för vårt arbete under programperioden. I genomförandeplanen kommer frågorna och resultaten från denna undersökning spela en viktig roll. I förlängningen kan resultaten bli en första vägledning i arbetet med att stärka tillgängligheten och att verka för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska få likvärdiga möjligheter att ta del av och utföra kultur.

Innehåll

Inledning.....	6
Resultat	11
Fysisk tillgänglighet i lokaler	11
Publik kulturverksamhet.....	18
Samverkan och statistik	25
Verksamhetsutveckling och kommunikation.....	27
Utvecklingsområden och behov för att öka tillgängligheten.....	29
Avslutande diskussion	35
Referenser	46

Inledning

Kulturrådets uppdrag inom funktionshinderspolitiken

Det nationella funktionshinderspolitiska målet är att med FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som utgångspunkt, uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund (prop. 2016/17:88). Målen är dock inte nedbrutna för olika samhällsområden. Enligt det nationella kulturpolitiska målet ska kulturen "vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft med yttrandefriheten som grund. Alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet. Kreativitet, mångfald och konstnärlig kvalitet ska prägla samhällets utveckling" (prop. 2009/10:3).

Kulturrådet är en av 28 myndigheter som har ett särskilt ansvar enligt regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031 (Socialdepartementet 2021). Strategin anger tolv prioriterade samhällsområden där Kulturrådet delar ansvaret för kultur och fritid med Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF) och Riksantikvarieämbetet.

Uppföljningsansvaret innebär att Kulturrådet årligen ska bidra till uppföljningen av funktionshinderspolitiken utifrån det nationella målet för politikområdet. I uppföljningen ska myndigheten redogöra för hur de fyra arbetssätt som är utpekade i genomförandet för funktionshinderspolitiken har beaktats i arbetet. De fyra områdena är:

- utforma universell verksamhet, där tjänster och lösningar redan från början fungerar för en så bred grupp av användare som möjligt
- åtgärda befintliga hinder för tillgänglighet och delaktighet i miljöer, lokaler och verksamhet
- vidta individuella stödåtgärder som bidrar till individens självständighet
- förebygga och motverka diskriminering.

Myndigheten ska även redogöra för vilka åtgärder som har vidtagits med anledning av att det nationella målet ska bidra till ökad jämställdhet och till att barnrättsperspektivet ska beaktas.

Kulturrådets arbete med uppföljningen av funktionshinderspolitiken är kopplat till myndighetens utvecklingsområde "Delaktighet och förbättrad tillgång till kultur för alla invånare" som fastställts i Kulturrådets strategiska verksamhetsplan för 2022–2024.

Genomlysning visar på förbättringar i tillgängligheten under den senaste strategiperioden

Kulturrådet ingick i regeringens strategi (2011) för genomförandet av funktionshinderpolitiken 2011–2016. Under 2016 genomförde Kulturrådet sin senaste större genomlysning av hur kulturaktörer arbetar med tillgänglighet. I rapporten (2016) beskrivs effekterna av myndighetens arbete i relation till de dåvarande delmålen och de inriktningsmål som då fanns för kulturområdet.

De tre delmål som Kulturrådet arbetade med mellan 2011 och 2016 handlade om att kulturinstitutioner och andra mottagare som tar emot statlig finansiering skulle se till att

- ha handlingsplaner för ökad tillgänglighet
- inte verka i lokaler där enkelt avhjälpta hinder finns
- ha tillgängliga webbplatser och e-tjänster.

De nationella inriktningsmål för kulturområdet som var tillämpliga för Kulturrådets verksamhetsområde var att

- möjligheten för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet skulle förbättras
- funktionshinderperspektivet skulle vara integrerat i den ordinarie bidragsgivningen inom kulturområdet.

Arbetet utgick från Kulturrådets handlingsplan¹ för hur myndighetens arbete för att öka tillgängligheten till kulturlivet för personer med funktionsnedsättning skulle bedrivas åren 2011–2016.

För att följa upp arbetet skickade Kulturrådet under denna period ut årliga enkäter till aktörer som erhållit statliga medel direkt från myndigheten eller inom ramen för kultursamverkansmodellen.² Enkätundersökningarna visade att arbetet med delmålen hade en positiv utveckling. Handlingsplaner för ökad tillgänglighet togs fram vid berörda kulturinstitutioner och de övriga delmålen tycktes utveckla sig i rätt riktning. Bland annat tycks kunskapen om och arbetet med den internationella webbstandarden ha ökat under perioden. Vissa delar utvecklades dock inte i samma utsträckning. Bland annat var kunskapen om det som kallas "enkelt avhjälpna hinder" ganska låg under hela strategiperioden. Ofta handlade det om att aktörer blandade ihop sådant som snarare borde klassas som svårare hinder och större insatser, med enkla hinder och mindre omfattande insatser.

Kulturrådet bedömde i den slutliga rapporten att effekterna av myndighetens arbete med samtliga delmål under 2011–2016 hade varit goda, vilket till stor del hör samman med att delmålen hade kopplats som kriterier till myndighetens egen bidragsgivning och till de statliga medel som fördelas av regionerna inom kultursamverkansmodellen. Delmålen har även efter 2016 fortsatt användas som kriterier för Kulturrådets bidragsgivning och aktörer inom kultursamverkansmodellen.

Statskontoret (2021) konstaterar också att dessa åtgärder har gett avtryck: Tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning har fått större genomslag av statsbidrag till kulturen än vad den gjort till idrott och friluftsliv, som var de andra bidragsområden som undersökts. Samtidigt kritiserar Statskontoret att de myndigheter som fördelar bidragen inte systematiskt följer upp hur bidragen har använts för verksamheter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

Syfte och metod

Syfte

Syftet med denna undersökning är att få en övergripande bild av hur kulturaktörer inom olika sektorer under 2022 arbetar med tillgänglighet för att personer med funktionsnedsättning ska kunna besöka, delta i eller arbeta inom kulturlivet.

Enkätresultatet ska ses som en baslinjemätning och fungera som utgångspunkt för Kulturrådets fortsatta arbete med regeringens strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021–2031.

1. KUR 2011/5109.

2. Genom modellen fördelas statliga medel via Kulturrådet till regionerna som i sin tur fördelar dessa vidare till regionala kulturverksamheter i sina län.

Enkätkonstruktion, test och samråd

Kulturrådet tog fram ett tidigt enkätutkast i samverkan med Riksantikvarieämbetet och Kungliga biblioteket. Detta enkätutkast har sedan byggts på och justerats i samråd med konsultföretaget Sweco, som på uppdrag av Kulturrådet har genomfört enkätundersökningen, sammanställt svaren och författat merparten av rapporten. Enkätutkastet har testats av Kulturrådets medarbetare internt, men även av ett antal externa användare. Vidare har samråd med Sveriges kommuner och regioner skett enligt SFS 1982:668.

Enkäten innehåller följande tematiska områden:

- Tillgänglighet i lokaler
- Insatser för att utveckla och öka tillgänglighet och inkludering
- Publik kulturverksamhet och utbud
- Tillgänglig kommunikation
- Utvecklingsområden och behov för att öka tillgängligheten.

Enkätinnehållet redovisas i bilaga 1 på följande webbplats:

www.kulturradet.se/publikationer/tillgangligt-kulturliv

Många av frågorna i enkäten har varit villkorade, vilket innebär att alla frågor inte har ställts till samtliga respondenter, utan styrts av tidigare svar. Detta innebär också att antalet svar på vissa frågor kan vara lågt överlag eller inom en viss kategori av organisationer.

Urval, genomförande och bortfall

Det är svårt att definiera vilka organisationer i Sverige som räknas till kultursektorn och som kan vara mottagare av de insatser som Kulturrådet och andra offentliga aktörer bedriver med avseende på kulturområdet.

Urvalet av kulturorganisationer som enkäten skickats till består av bland annat arrangerande kulturföreningar, lokalhållande organisationer, nationella medlemsorganisationer och nätverk inom kulturområdet, konstnärligt producerande grupper/fria grupper, arrangerande eller producerande aktörer inom bild- och formområdet, folkbibliotek, lokala, regionala och statliga kulturinstitutioner (inom teater, dans, musik med mera), liksom både större och mindre museer ur den officiella museistatistiken. Aktörer från Kultursamverkansmodellen ingår i urvalet, medan flertalet respondenter är fristående från modellen. Vi kan dock inte uttala oss om sammansättningen av urvalsramen, det vill säga hur landskapet över samtliga kulturorganisationer i Sverige ser ut. Att respondentgruppen är heterogen visar sig också i att vissa respondenter har kommenterat att de tycker att enkäten har varit svår att besvara, eftersom de inte upplevt att alla frågor varit relevanta för dem.

Insamlingsperioden varade mellan vecka 42 år 2022 till och med vecka 1 år 2023.

Efter rensning av dubletter och ofullständiga uppgifter samt borttagning av respondenter där e-postadresserna varit inaktuella eller vars verksamhet lagts ned återstod 1474 organisationer som alltså utgör nettourvalet. Vidare har vi lagt på uppgifter om läns- och kommuntillhörighet,³ konstområde och juridisk form⁴ som använts för en mer differentierad analys av svaren.

Sammantaget har 50 procent svarat på den första frågan i enkäten. Svarsfrekvensen är dock inte helt jämnt fördelad (se tabell 1), vilket är viktigt att ta hänsyn till vid tolkningen av resultaten. Exempelvis har organisationer i storstadsområden svarat i mindre utsträckning än organisationer i andra typer av kommuner. Organisationer i privat sektor har svarat i betydligt lägre grad än organisationer i offentlig eller ideell sektor och en större andel bibliotek har svarat, jämfört med exempelvis organisationer som bedriver musikverksamhet. Vidare finns det i vissa kategorier förhållandevis få svarande. I de fall då antalet svarande (n) inom en viss kategori är särskilt lågt bör resultaten tolkas med särskilt stor försiktighet och det går inte att dra några säkra slutsatser.

Enkäten har i 51 procent av fallen besvarats av någon verksamhetschef eller liknande och i 26 procent av fallen av en ordförande eller styrelsemedlem (främst aktuellt när det gäller ideella organisationer). Pedagoger har svarat för 4 procent av organisationerna och 20 procent uppger att de har någon annan befattning. Bland dessa finns yrkeskategorier som administratörer, projektledare, producenter och verksamhetsutvecklare.

3. Vi tillämpar Sveriges kommuner och regioners kommunindelning för 2023.

4. Utifrån juridisk form har vi delat in organisationerna i fem sektorer. Privat sektor består av aktiebolag, enskilda firmor, handelsbolag och kommanditbolag. Ideell sektor består huvudsakligen av ekonomiska föreningar, ideella föreningar och stiftelser. En säker indelning i privat och ideell sektor går dock inte att göra enbart utifrån uppgifter om associationsform.

Tillgängligt kulturliv

Tabell 1. Antal i urval, antal svarande, svarsfrekvens och andel i gruppen svarande. Fördelning efter kommuntyp, samhällssektor och konstområde.

	Antal i urval	Antal svarande	Svarsfrekvens (procent)	Andel svarande i gruppen svarande (procent)
Kommuntyp				
Storstäder och storstadsnära kommuner	581	245	42	33
Större städer och kommuner nära större stad	488	259	53	35
Mindre städer/tätorter och landsbygds-kommuner	405	233	58	32
Samhällssektor				
Stat	31	18	58	2
Region	21	12	57	2
Kommun	323	192	59	26
Privat sektor	292	104	36	14
Ideell sektor	807	411	51	56
Konstområde				
Bibliotek	244	146	60	20
Bild och form	115	53	46	7
Dans	54	27	50	4
Konst- och kultur-områdesövergripande	87	49	56	7
Museum	320	180	56	24
Musik	473	196	41	27
Teater och annan scenkonst	181	86	48	12
Totalt	1 474	737	50	100

För en nedbrytning utifrån länstillhörighet hänvisar vi till bilaga 5 i tabellbilagan på myndighetens webbplats. Eftersom resultatet för varje enskilt län bygger på svar från förhållandevis få organisationer, bör siffrorna tolkas med stor försiktighet. Underlaget lämpar sig inte för några signifikanstester.

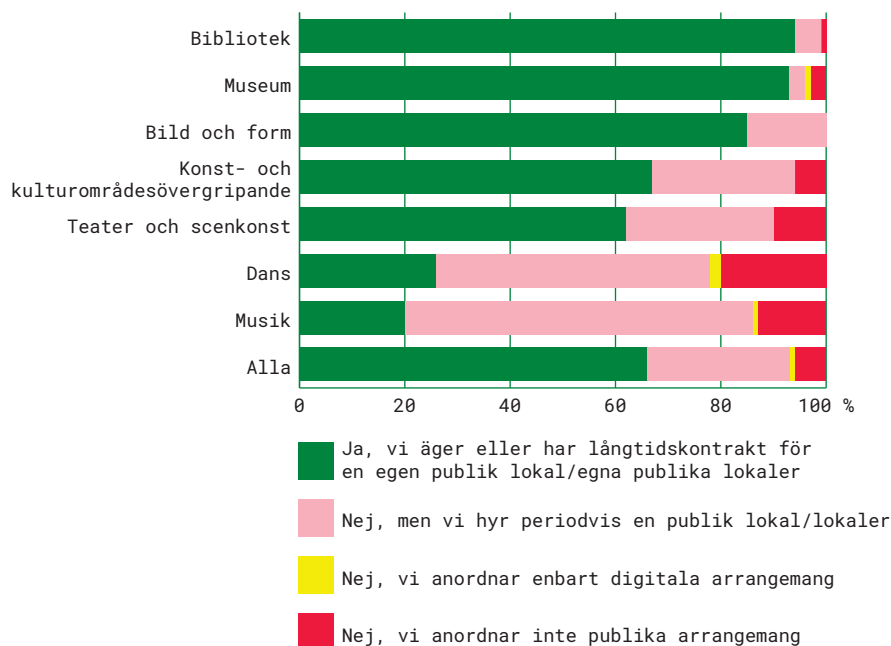
När vi undersöker skillnader mellan olika grupper utifrån kommuntyp, samhällssektor och konstområde har vi genomgående i rapporten testat signifikansen för de skillnader vi funnit genom att beräkna konfidensintervall på 95 procents säkerhetsnivå. Principen är att konfidensintervallen för de olika värdena inte får överlappa varandra för att vi ska kunna konstatera att det finns säkerställda skillnader. Vi kan alltså med 95 procents säkerhet utesluta att identifierade skillnader beror på slumpen. Omvänt innebär det att det kan finnas faktiska skillnader mellan olika grupper av svarande organisationer, men att vi inte har tillräckligt många svar för att kunna säkerställa dessa statistiskt. Så är till exempel fallet för flera konstområden med få svaranden, liksom regionala och statliga verksamheter. I texten kommenterar vi uteslutande skillnader som är statistiskt säkerställda på det sätt vi nyss beskrivit, eller markerar när så inte är fallet.

Resultat

I detta avsnitt redovisar vi resultaten från enkätundersökningen. Oftast bryter vi ned svaren utifrån konstområde. På Kulturrådets hemsida finns bilagor som innehåller enkäten och ytterligare resultat uppdelade utifrån kommungrupp, samhällssektor och i vissa fall län.⁵ Bilagorna publiceras oförändrade från det underlag Kulturrådet fått från Sweco. Vi kommenterar i löptext påtagliga skillnader utifrån dessa uppdelningar, men hänvisar läsare som vill fördjupa sig i dessa analyser till bilagorna.

Fysisk tillgänglighet i lokaler

Ett första frågeområde handlar om tillgängligheten i organisationernas lokaler. Både lokaler för publika arrangemang och lokaler avsedda för personalen berörs.

Figur 1. Kulturorganisationers tillgång till publika lokaler efter konstområde. Andel. N=737.

Figur 1 visar att två tredjedelar (66 procent) av alla svarande organisationer äger eller har långtidskontrakt för egna publika lokaler. Detta är vanligast bland folkbiblioteken⁶ där nästan alla (95 procent) har svarat så. Däremot är det inte särskilt vanligt med tillgång till fasta lokaler bland aktörer inom dans och musik, som framför allt hyr sina publika lokaler. En femtedel (22 procent) bland aktörer inom dans svarar till och med att de inte anordnar några publika arrangemang alls.

Verksamheter i mindre städer och landsbygdskommuner äger eller långtidshyr också sina lokaler i något större utsträckning än kulturorganisationer i andra typer av kommuner (bilaga 2). Nästan

5. www.kulturradet.se/publikationer/tillgangligt-kulturliv

6. Samtliga bibliotek är folkbibliotek.

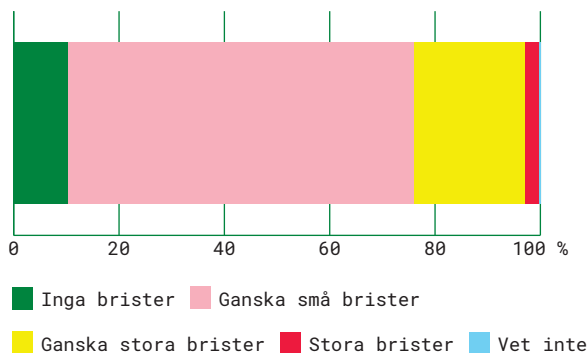
Tillgängligt kulturliv

Samtliga kommuner äger eller långtidshyr sina lokaler, vilket skiljer dem från privata och ideella aktörer, där enbart drygt hälften har tillgång till permanenta lokaler (bilaga 3).

Separata frågor ställdes till dem som uppgett att de äger eller långtidshyr lokaler respektive periodvis hyr publika lokaler.

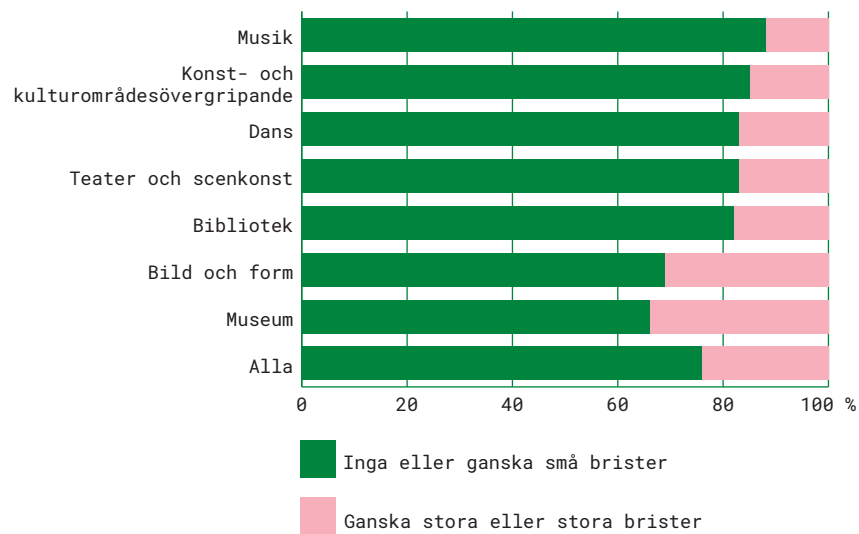
Vanligast med små brister i ägda eller långtidshyrda lokaler

Vi bad organisationerna att bedöma den fysiska tillgängligheten och orienterbarheten i de publika lokaler som de äger eller har långtidskontrakt för.

Figur 2. Bedömning av fysisk tillgänglighet och orienterbarhet i publika lokaler som ägs eller långtidshyrs. Andel. N=477.

Här svarar två tredjedelar (66 procent) att de enbart har små brister avseende tillgängligheten, medan en tiondel svarar att de inte har sådana brister alls (figur 2). Omvänt svarar cirka en fjärdedel (24 procent) att de har ganska stora eller till och med stora brister avseende tillgängligheten.

Figur 3. Bedömning av fysisk tillgänglighet och orienterbarhet i publika lokaler som ägs eller långtidshyrs efter konstområde. Andel. N=475.⁷

Delar vi upp resultaten på konstformer ser vi att aktörer inom olika konstformer gör varierande bedömningar av sina publika lokalers eventuella brister (figur 3). En något större andel museer bedömer att den fysiska tillgängligheten i de ägda eller långtidshyrda lokalerna har stora eller ganska stora brister jämfört med företrädare för musikarrangörer och bibliotek. Vi ser inga tydliga skillnader utifrån kommungrupp, sektorsgrupp eller län (bilaga 2, 3 och 5).

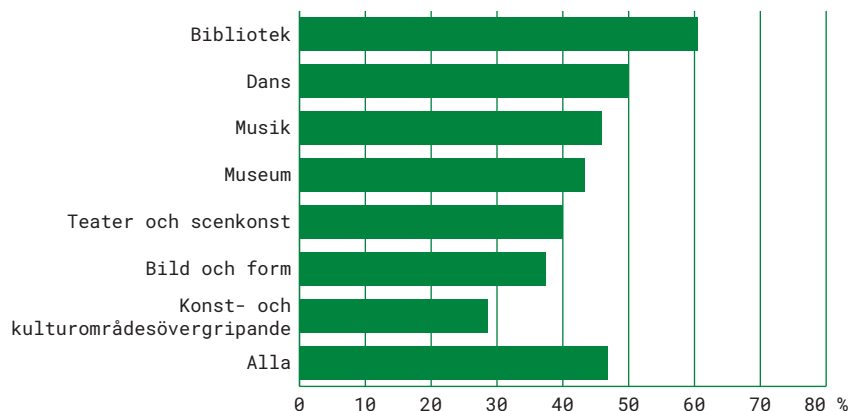
Respondenterna fick även möjlighet att lämna ett fritextsvar på vilka brister de ser i lokalernas tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning. Svaren har främst fokus på bristande tillgänglighet utifrån fysisk funktionsnedsättning. Ett fåtal respondenter lyfter även att de har ännu längre kvar för att tillgängliggöra lokalerna utifrån kognitiva funktionsnedsättningar. Flera svar handlar om att lokalerna är gamla och exempelvis k- eller q-märkta och därför svåra att anpassa. I övrigt är respondenternas svar främst fokuserade kring följande teman:

- avsaknad av eller problem med hiss
- avsaknad av eller problem med hörslina
- avsaknad av eller problem med dörröppnare
- avsaknad av eller bristfälliga ledstråk eller möjligheter till orientering för personer med synnedsättning
- bristfällig skyltning eller information
- svårt att ta sig fram med rullstol, elektrisk rullstol eller rullator
- otillgängliga toaletter.

7. Svartalternativet "vet inte" räknas inte med i figuren.

Insatser för att tillgängliggöra publika lokaler

Vidare ville vi veta om organisationerna, eller ansvarig fastighetsägare, gjort insatser för att förbättra tillgängligheten i publika lokaler (såväl permanenta som tillfälliga) under de senaste 12 månaderna. Här svarar 44 procent att det har skett sådana förbättringar, samtidigt som 50 procent svarar att det inte skett några sådana insatser. Noterbart är också att 6 procent svarar att de inte vet om insatser för att förbättra tillgängligheten har genomförts (visas inte här).

Figur 4. Genomfört insatser för att förbättra tillgängligheten i publika lokaler som ägs eller långtidshyrs efter konstområde. Andel. N=440.⁸

Figur 4 visar att det bland organisationer med mer permanenta lokaler framför allt är bibliotek som har genomfört sådana förbättringar (61 procent), medan det tycks vara betydligt mindre vanligt bland organisationer som arbetar konst- och kulturövergripande (29 procent).

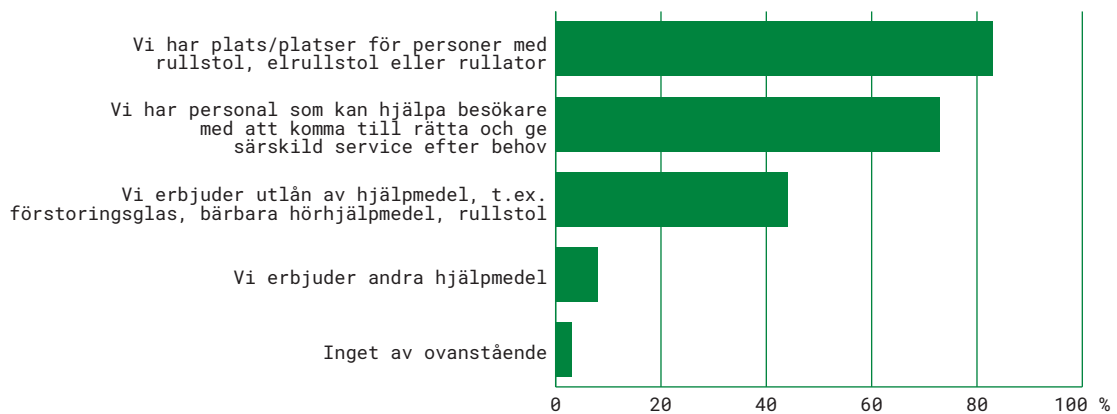
Vidare har en större andel kommuner genomfört insatser för att förbättra tillgängligheten under det senaste året jämfört med privata och ideella aktörer (bilaga 3). Det finns inga signifikanta skillnader vad gäller förbättringar mellan kommungrupper eller mellan län.

Vid en fördjupande analys noterar vi att 45 procent av de organisationer som uppgett att de har inga eller små brister i tillgängligheten samtidigt uppger att det genomförts insatser för att förbättra tillgängligheten i sina publika lokaler under de senaste 12 månaderna. Det kan jämföras med att 53 procent av dem som har stora eller ganska stora brister har genomfört förbättringar (visas inte här). Detta skulle kunna tolkas som att det finns ett större intresse bland organisationer med större brister att genomföra förbättringar, eller att bristerna helt enkelt inte är av karaktären enkelt avhjälpta hinder och därmed svåra eller omöjliga att åtgärda.

Anpassningar för personer med rörelsenedsättning dominerar bland hjälpmedlen

Organisationerna som äger eller har långtidskontrakt för egna publika lokaler tillfrågades också om vilka eventuella stöd eller hjälpmedel de erbjuder besökare i dessa lokaler.

8. Svarsalternativet "vet inte" räknas inte med i figuren.

Figur 5. Andel organisationer som erbjuder besökare stöd eller hjälpmedel i sina publika lokaler. N=461.⁹

Platser och anpassningar för rullstol, elrullstol eller rullator tillhör de vanligaste stöden i organisationernas fasta publika lokaler, 83 procent av de svarande erbjuder det (figur 5). I 73 procent av fallen kan organisationerna erbjuda individuellt stöd med hjälp av personal. Utlån av hjälpmedel eller installationer av hörslinga erbjuds av 44 procent. Bland omnämningar av andra hjälpmedel finns bland annat digitala visningar, pallar och taktila hjälpmedel.

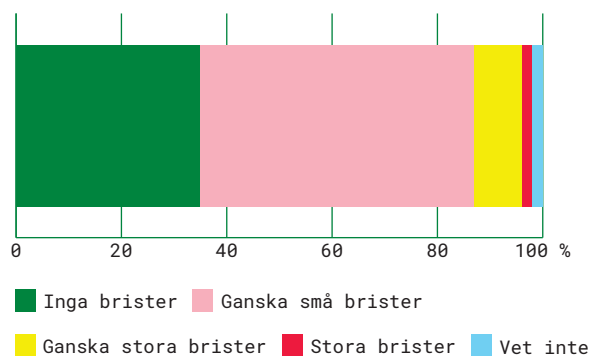
Vilket stöd som erbjuds skiljer sig mellan kulturorganisationer som tillhör olika samhällssektorer. Störst skillnad visar sig avseende utlån av hjälpmedel där 66 procent av kommunerna erbjuder detta, medan enbart 27 till 29 procent av ideella respektive privata aktörer har denna möjlighet (bilaga 3). Däremot har vi inte sett några signifikanta skillnader mellan olika kommuntyper.

Bättre fysisk tillgänglighet i tillfälliga lokaler än i permanenta

Vi såg tidigare att 27 procent av de svarande kulturorganisationerna saknar egna lokaler, och använder sig av lokaler de korttidshyr eller turnerar till (figur 1).

9. En stor andel fritextsvar i svarsalternativet "Vi erbjuder andra hjälpmedel" handlar om ramper och annan rullstolsanpassning respektive hörslingor. Vi har kodat om dessa svar till alternativet "Vi har plats/platser för personer med rullstol, elrullstol eller rullator" respektive "Vi erbjuder utlån av hjälpmedel...".

Tillgängligt kulturliv

Figur 6. Bedömning av fysisk tillgänglighet och orienterbarhet i publika lokaler som korttidshyrs eller turneras till. Andel. N=98.

Av dessa kulturorganisationer svarar 87 procent att lokalerna har inga eller ganska små brister i tillgängligheten (figur 6), vilket alltså innebär att de tillfälliga publika lokalerna över lag bedöms som något bättre ur tillgänglighetssynpunkt jämfört med de mer permanenta. Noterbart är att en så stor andel som 35 procent svarar att de tillfälliga lokalerna inte har några tillgänglighetsbrister alls, jämfört med enbart 10 procent som kan säga att detta gäller för de ägda eller långtidshyrda lokalerna. Till följd av att inte så många respondenter fått och därmed svarat på denna fråga, är det svårt att dra några säkra slutsatser om eventuella skillnader bland olika konstområden, kommungrupper, samhällssektorer eller län i detta avseende.

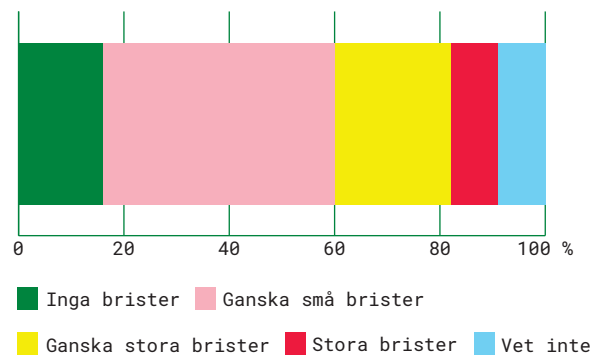
Respondenterna fick även i fritext beskriva vilka brister i tillgänglighet som finns i de tillfälliga lokalerna. Svaren liknar i stort fritextsvaren för brister i tillgänglighet i ägda och långtidshyrda lokaler. Därtill betonar vissa respondenter att de turnerar och använder olika arbetslokaler, varpå tillgänglighetsbristerna skiljer sig. Två av respondenterna svarar så här:

Ofta märks att lokalägare inte har råd eller förutsättningar att anpassa lokaler för bästa möjliga tillgänglighet. Ibland har det att göra med lokalernas begränsningar, t.ex. k-märkt men ofta är det en fråga om ekonomiska förutsättningar. Nybyggda lokaler och offentligägda lokaler brukar ha god tillgänglighet då de har resurser till det.

Vi turnerar till ett stort antal sinsemellan väldigt olika lokaler. Det är endast möjligt att fylla i ett alternativ på föregående fråga, men korrekt svar är samtliga svarsalternativ. Vissa lokaler är fullt tillgängliga medan andra har brister ur ett tillgänglighetsperspektiv.

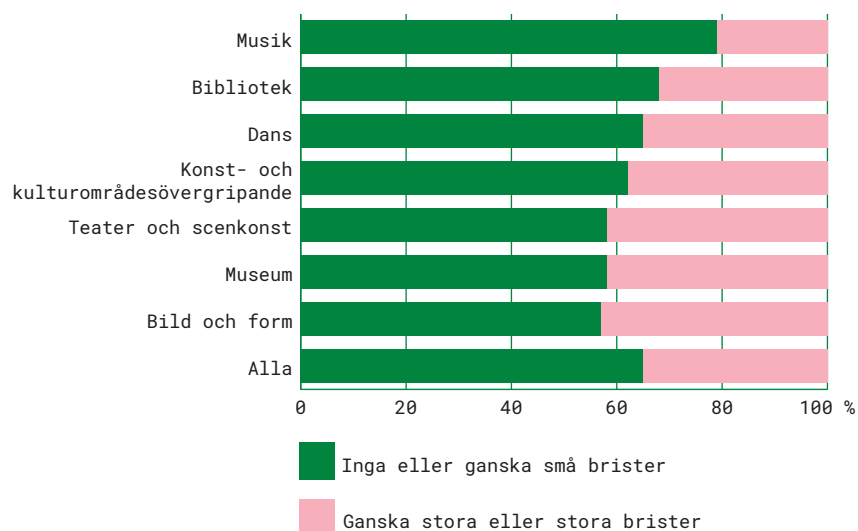
Den fysiska tillgängligheten i arbetslokaler varierar stort

Utöver tillgängligheten i publika lokaler ville vi veta hur tillgängligheten och orienterbarheten ser ut i arbetslokaler som kontorsutrymmen, scener, loger och liknande. Här bedömer kulturorganisationerna tillgängligheten som sämre jämfört med de publika lokalerna.

Figur 7. Bedömning av fysisk tillgänglighet och orienterbarhet i arbetslokaler. Andel. N=696.

Enbart 60 procent av de svarande organisationerna bedömer att deras arbetslokaler har inga eller ganska små brister avseende fysisk tillgänglighet (figur 7). Var tionde (10 procent) anser till och med att bristerna är ganska stora, samtidigt som 8 procent inte anser sig kunna göra en sådan bedömning.

Figur 8. Bedömning av fysisk tillgänglighet och orienterbarhet i arbetslokaler efter konstområde. Andel. N=638.¹⁰

Uppdelat på konstområden framträder vissa variationer (figur 8), men skillnaderna är inte tillräckligt stora för att utesluta att de beror på slumpen.

Av dem som kan bedöma tillgängligheten i arbetslokalerna är det en något större andel ideella kulturorganisationer som uppger att det finns inga brister respektive stora brister, jämfört med kommunala aktörer där en större andel svarar att de har ganska små respektive ganska stora brister (bilaga 3). Det tycks alltså finnas en större spridning i den ideella samhällssektorn som också utgör en betyd-

10. Svartalernativet "vet inte" räknas inte med i figuren.

Tillgängligt kulturliv

ligt större andel av de svarande. Vidare är det fler privata och ideella aktörer som inte kan bedöma den fysiska tillgängligheten av arbetslokalerna, cirka en tiondedel bland dessa svarar så. Skillnaden mellan ideella och kommunala kulturorganisationer är även här signifikant.

Insatser för att tillgängliggöra arbetslokaler

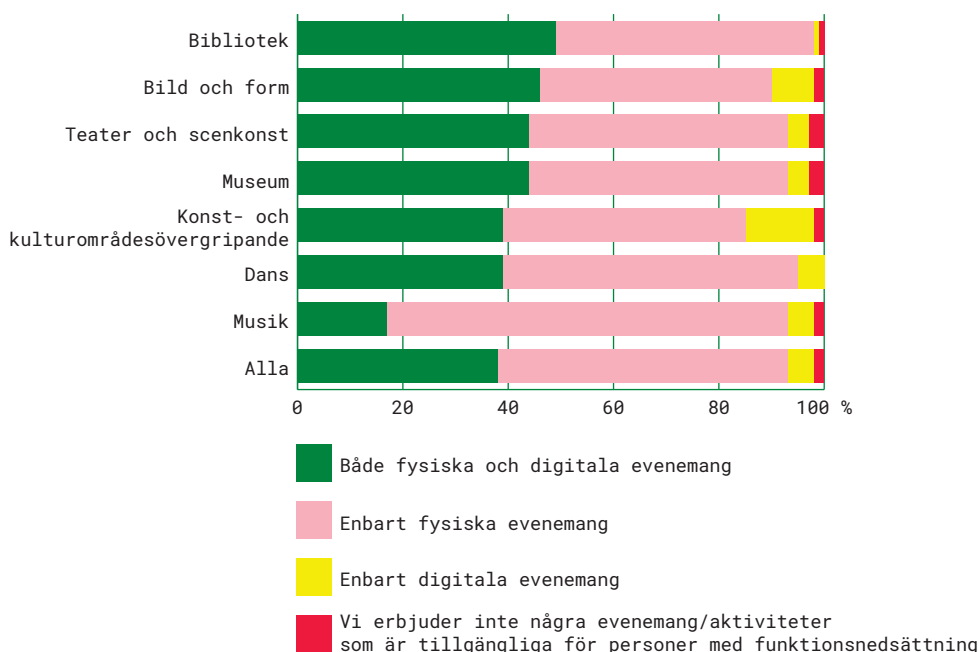
Vi ville också veta om det skett några insatser för att tillgängliggöra arbetslokalerna permanent under de senaste 12 månaderna. Här svarar 20 procent att så är fallet. En relativt stor andel, 7 procent, svarar att de inte vet om sådana förbättringar skett (visas inte här).

Det ser ut som att en något större andel offentliga aktörer uppger att det har genomförts insatser för att förbättra tillgängligheten i sina arbetslokaler jämfört med privata och ideella aktörer (bilaga 3), men dessa skillnader är inte tillräckligt stora för att kunna fastställa dem som signifikanta. Vi ser heller inga skillnader mellan kommuntyper.

En fördjupande analys visar att 24 procent av organisationerna som bedömer att de har inga eller ganska små brister i tillgängligheten i sina arbetslokaler nyligen har genomfört förbättringar (visas inte här). Det är alltså nästan dubbelt så vanligt bland dessa organisationer än bland organisationer som uppger att de har stora eller ganska stora brister där enbart 13 procent har genomfört förbättringar av arbetslokalerna under det senaste året. En möjlig tolkning skulle kunna vara att de som genomfört förbättringar är mer medvetna om bristerna, till exempel då berörd personal påtalat detta, eller att de har bättre förutsättningar att faktiskt kunna åtgärda dem.

Publik kulturverksamhet

Nästa avsnitt handlar om kulturorganisationernas verksamhet och utbud. Frågorna rör både verksamhet som riktar sig till alla och till specifika målgrupper.

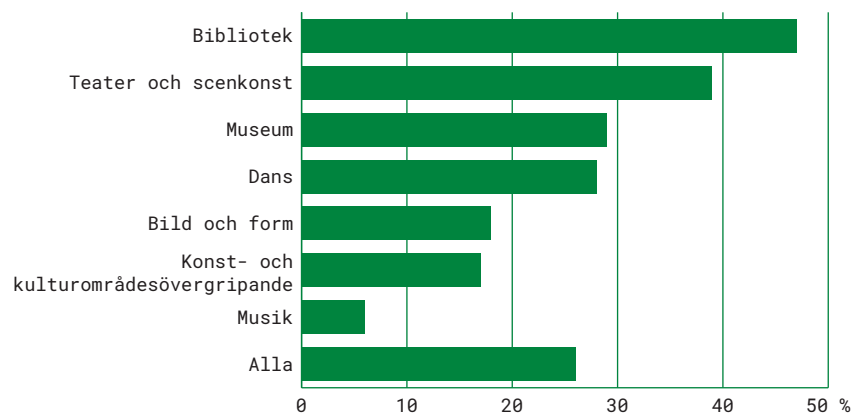
Figur 9. Typer av evenemang eller aktiviteter som erbjuds i syfte att öka tillgängligheten i den publika verksamheten som riktar sig till alla efter konstområde. Andel. N=640.

De allra flesta kulturorganisationerna som svarat på enkäten. 93 procent, erbjuder fysiska evenemang eller aktiviteter i sina publika lokaler som riktar sig till alla (figur 9). Enbart ett litet fåtal erbjuder ett tillgängligt utbud som är enbart digitalt. Men det är också relativt vanligt att både fysiska och digitala evenemang erbjuds av en och samma organisation, 38 procent av organisationerna gör det. Vi ser vissa variationer mellan olika konstområden där musikverksamheterna utmärker sig genom att de i störst utsträckning enbart anordnar fysiska aktiviteter. Biblioteken däremot utmärker sig genom att en så stor andel som 49 procent erbjuder både fysiska och digitala evenemang som riktar sig till alla.

En något större andel kulturorganisationer i storstäder och storstadsnära kommuner, 52 procent, erbjuder digitala evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för alla jämfört med verksamheter i andra kommuntyper (37–39 procent, bilaga 2). Vidare noterar vi att digitala evenemang som vänder sig till alla tycks vara mindre vanliga bland privata och ideella aktörer jämfört med kommunala (bilaga 3).

En minoritet har ett specifikt utbud för personer med funktionsnedsättning

Vidare innehåller enkäten en fråga om organisationerna även erbjuder evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning.

Figur 10. Andel organisationer som erbjuder evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning efter konstområde. N=634.

Bland samtliga svarande kulturorganisationer anger 26 procent att de erbjuder ett utbud som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning (figur 10). Av figuren framgår också att det framför är allt biblioteken som gör det, 47 procent svarar så. Däremot är det relativt få musikaktörer, enbart 6 procent, som har ett sådant utbud, vilket skiljer sig signifikant från biblioteken och museerna. Möjligen kan den låga andelen musikverksamheter med specifikt utbud till personer med funktionsnedsättning förklaras med att nästan samtliga erbjuder ett utbud som riktar sig till alla (figur 9).

Kulturorganisationer i kommuner i storstadsområden erbjuder aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning i störst utsträckning, en tredjedel gör det, jämfört med organisationer i andra kommuntyper (bilaga 2). Omvänt är det enbart en femtedel i mindre städer och landsbygdskommuner som har ett sådant utbud.

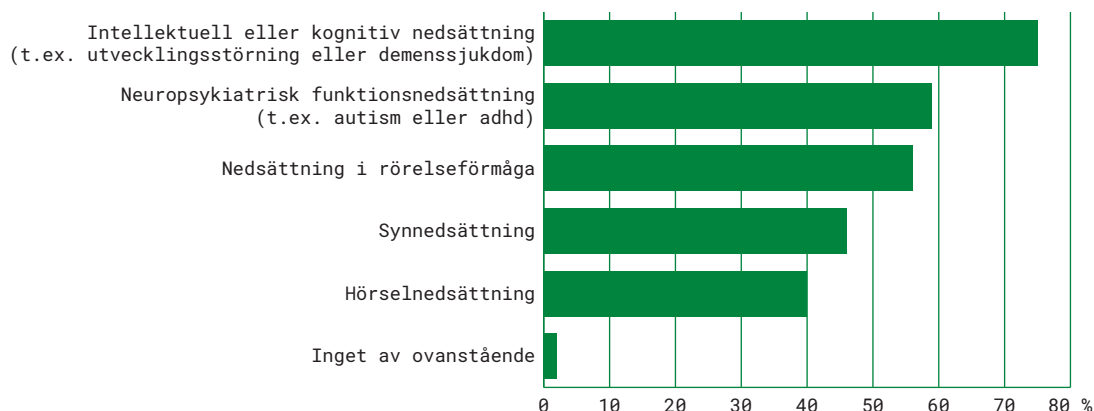
Vidare är det betydligt vanligare bland kulturorganisationer i offentlig sektor att erbjuda riktade evenemang och aktiviteter jämfört med privat och ideell sektor. Bland ideella aktörer svarar enbart

Tillgängligt kulturliv

16 procent att de har evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning.

En fördjupande analys visar också att i stort sett alla (99 procent) som erbjuder evenemang och aktiviteter som riktar sig specifikt till personer med funktionsnedsättning också har ett utbud som riktar sig till alla. Omvänt erbjuder 27 procent av de som har ett brett tillgängligt utbud även evenemang och aktiviteter som riktar sig specifikt till målgruppen personer med funktionsnedsättning (visas inte här).

De som svarat att de erbjuder evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning fick en följdfråga om vilka typer av funktionsnedsättningar detta utbud är utformat efter.

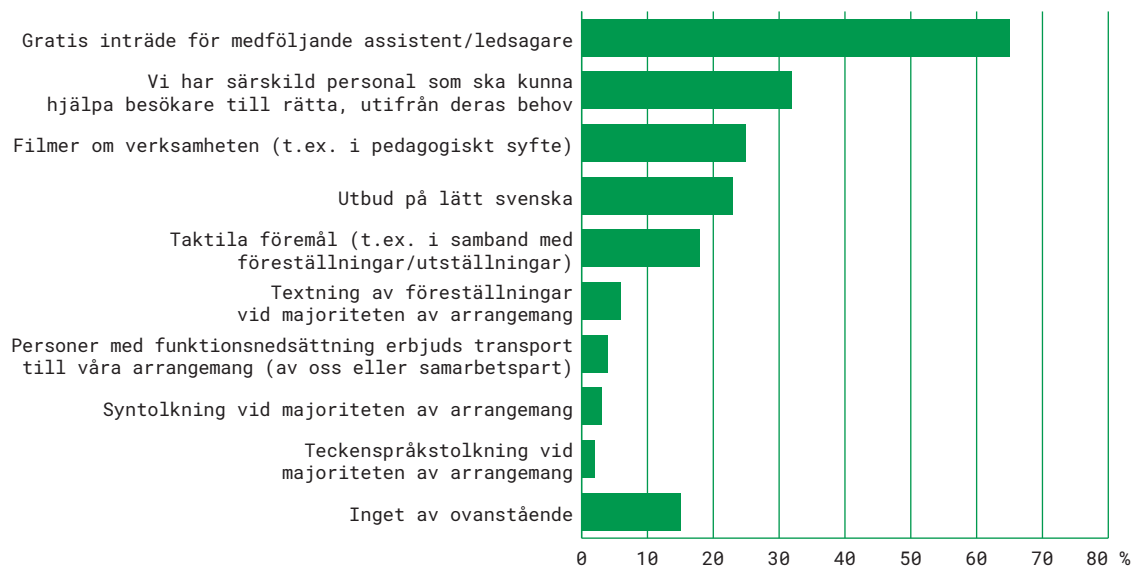
Figur 11. Typer av funktionsnedsättningar som det specifika utbudet är utformat efter. Andel. N=167.

Den vanligaste typen av funktionsnedsättningar som det specifika utbudet är utformat efter är intellektuell eller kognitiv nedsättning, vilket 75 procent erbjuder, följt av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, som 59 procent av organisationerna utformar sina anpassade aktiviteter efter (figur 11). Det är dock för få svaranden för att kunna säga något om eventuella skillnader utifrån konstområde, kommuntyp eller sektorstillhörighet.

Av de organisationer som erbjuder evenemang eller aktiviteter som riktar sig specifikt till personer med funktionsnedsättning uppger 98 procent att det rör sig om ett fysiskt utbud och 42 procent erbjuder digitala aktiviteter. Lägger man samman svaren visar det sig att 23 procent erbjuder både fysiska och digitala aktiviteter, 74 procent enbart fysiska och 2 procent enbart digitala aktiviteter (visas inte här).

Gratis inträde för assistent vanligaste sättet att tillgängliggöra utbud

De organisationer som svarat att de erbjuder antingen fysiska evenemang och aktiviteter som riktar sig till alla eller till personer med funktionsnedsättning fick en fråga om hur de tillgängliggör sitt utbud.

Figur 12. Sätt att tillgängliggöra fysiska evenemang eller aktiviteter. Andel. N=587.

Två tredjedelar av kulturorganisationerna (65 procent) erbjuder gratis inträde för medföljande assistent eller ledsagare och en tredjedel (32 procent) har särskild personal som kan hjälpa besökare till rätta utifrån deras behov (figur 12). Däremot är det sällsynt med syn- eller teckenspråkstolkning vid majoriteten av arrangemangen. Enbart några enstaka organisationer erbjuder detta.

Rangordningen av de sammantagna svaren är ungefär densamma bland samtliga konstformer (bilaga 4). Utmärkande, då verksamhetsspecifikt, är att biblioteken och museerna i större utsträckning än verksamheter inom andra konstområden erbjuder ett utbud på lätt svenska.

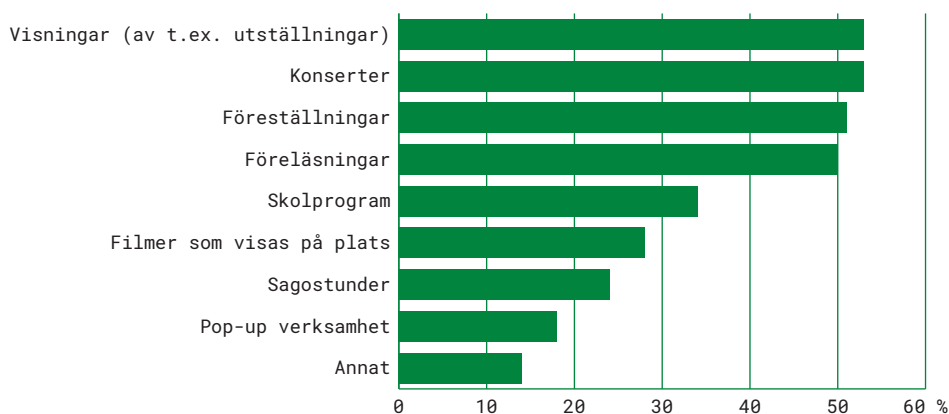
Att erbjuda gratis inträde för medföljande assistent eller ledsagare liksom särskild personal är generellt något vanligare bland kulturorganisationer i kommuner i storstadsområdena, jämfört med organisationer i mindre städer och landsbygdskommuner (bilaga 2).

En något större andel kulturorganisationer i ideell sektor säger sig erbjuda gratis inträde för medföljande än vad kommunala verksamheter gör (bilaga 3). Detta kan tänkas hänga samman med att en högre andel kommunala aktiviteter eventuellt har fritt inträde för alla, vilket skulle kunna innebära att frågan inte riktigt är relevant för dem. Huruvida det överhuvudtaget förekommer entréavgifter har vi dock inte frågat efter.

Olika innehåll och målgrupp beroende på evenemangens format

Vi ville också veta vilka typer av fysiska evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning.

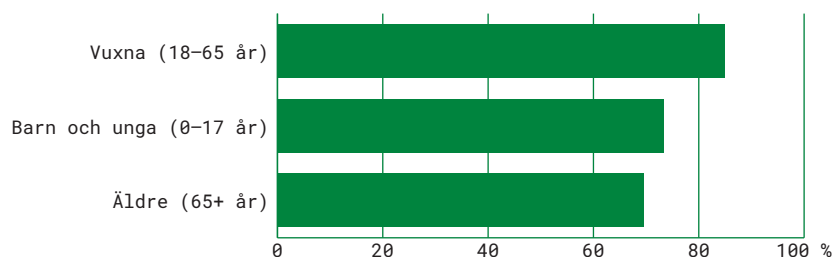
Tillgängligt kulturliv

Figur 13. Typer av fysiska evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Andel. N=587.

Cirka hälften av alla svarande organisationer erbjuder visningar, konserter, föreställningar och föreläsningar som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Fördelningen mellan konstområden (bilaga 13) bestäms av naturliga skäl av vilket konstområde organisationen i fråga verkar inom.

Några av dem som svarar att de erbjuder andra aktiviteter eller evenemang skriver att alla evenemang är anpassade för personer med funktionsnedsättning. I övrigt finns där spridda exempel på vilka andra evenemang och aktiviteter som erbjuds. Bland annat nämns bokcirklar, workshoppar, kurser, nätverksmöten och studiecirklar.

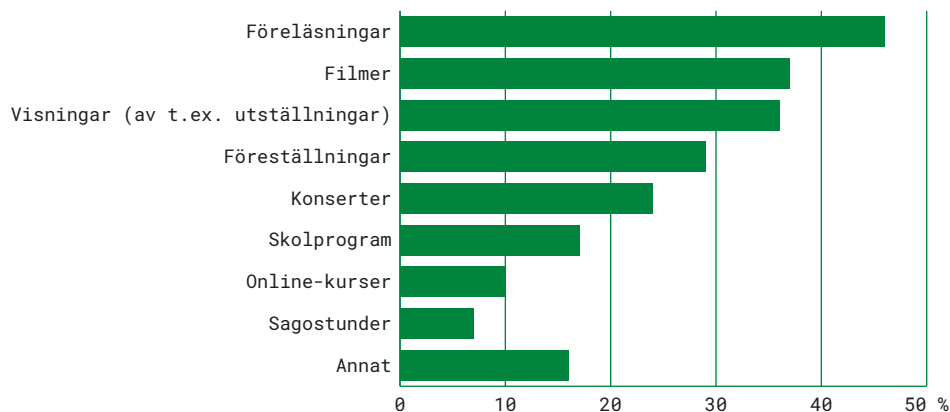
Figur 14. Åldersgrupper som de fysiska evenemangen eller aktiviteterna som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning främst riktar sig till. Andel. N=573.

De flesta fysiska tillgängliga evenemangen och aktiviteterna riktar sig främst till vuxna mellan 18 och 65 år, 85 procent svarar detta (figur 14). Det är något mindre vanligt med aktiviteter som riktar sig specifikt till barn eller äldre (73 respektive 70 procent), men det finns också en stor överlappning mellan dessa målgrupper, det vill säga att samma organisation riktar sig till flera målgrupper i sitt utbud av arrangemang som är tillgängliga för alla.

Kulturverksamheter i storstadsområdena erbjuder fysiska evenemang som är tillgängliga för äldre med funktionsnedsättning i något lägre utsträckning än vad organisationer i gruppen större städer och kommuner nära större stad gör (bilaga 2).

Det är vanligare med ett fysiskt utbud som är tillgängligt för barn med funktionsnedsättning bland kommunala organisationer än vad det är för kulturorganisationer i ideell regi (bilaga 3). Detta hänger antagligen samman med att gruppen arrangörer i kommunal regi till största delen är bibliotek.

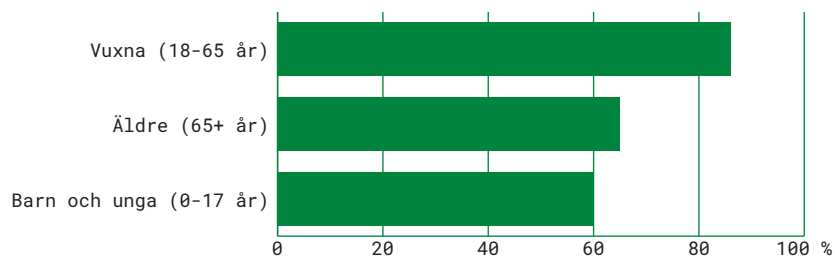
Motsvarande frågor ställde vi om de digitala evenemangen.

Figur 15. Typer av digitala evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Andel. N=242.

Även här visar sig föreläsningar, visningar och föreställningar vara vanliga, men filmer är betydligt vanligare vid digitala evenemang (37 procent) jämfört med de fysiska evenemangen (28 procent, figur 15). Detta hänger sannolikt samman med att detta format lämpar sig väl för den digitala formen. De respondenter som svarat "annat" exemplifierar bland annat med bokcirklar, konstsamtal och läsgrupper.

Skolprogram tycks vara mindre vanliga i mindre städer jämfört med andra kommuntyper: enbart 6 procent av kulturorganisationer i mindre städer och landsbygdskommuner har det i sitt digitala tillgängliga utbud medan 21 procent av organisationer i de två övriga kommungrupperna har det (bilaga 2).

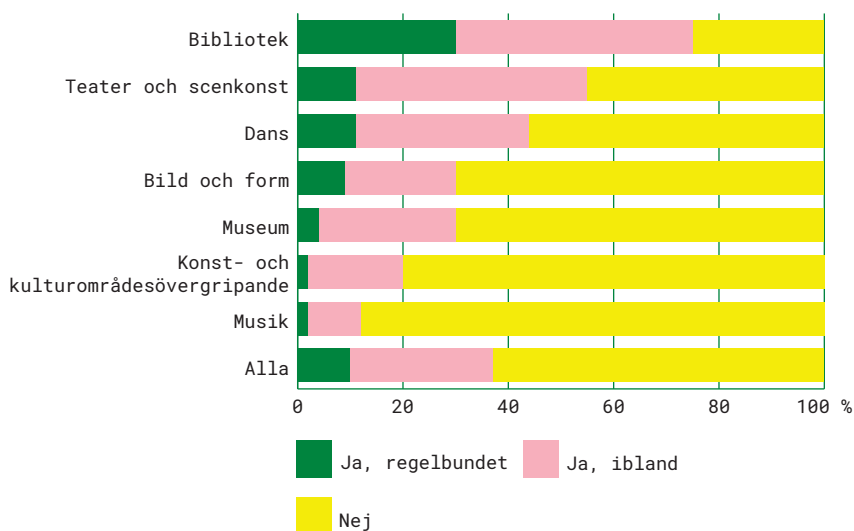
Figur 16. Åldersgrupper som de digitala evenemangen eller aktiviteterna som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning främst riktar sig till. Andel. N=239.

Även de digitala evenemangen är främst riktade till personer i åldrarna 18–65 år (figur 16). Däremot är det något vanligare att det digitala utbudet vänder sig till äldre personer än till barn, jämfört med de fysiska aktiviteterna.

Det är vanligare för organisationer i mindre städer att rikta sitt digitala evenemang som är tillgängligt för personer med funktionsnedsättning till vuxna (95 procent), jämfört med bland organisationer som verkar i storstäder eller storstadsnära kommuner (81 procent, bilaga 2).

Ytterligare en fråga rörde om organisationer bedriver uppsökande verksamhet som riktar sig till personer med funktionsnedsättning.

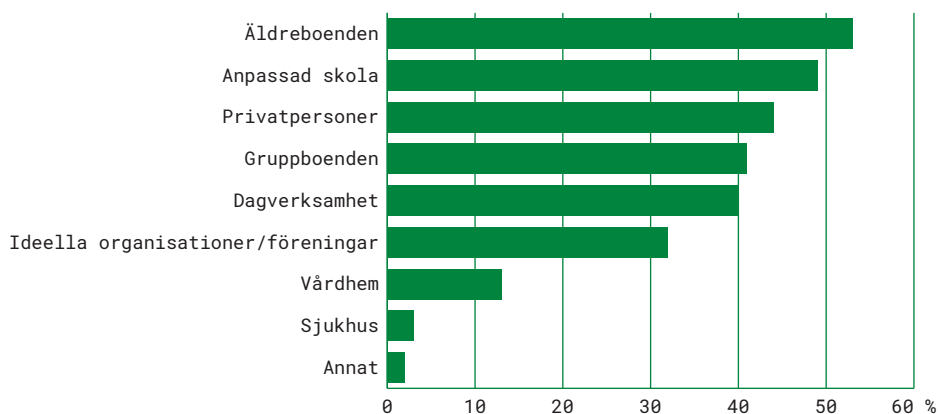
Tillgängligt kulturliv

Figur 17. Andel organisationer som bedriver uppsökande verksamhet riktad till personer med funktionsnedsättning efter konstområde. N=632.

Figur 17 visar att 37 procent erbjuder uppsökande verksamhet som riktar sig till personer med funktionsnedsättning. Av dessa är det dock enbart en mindre del, motsvarande 9 procent av alla, som bedriver sådan verksamhet regelbundet. Det är framför allt biblioteken som står för den riktade uppsökande verksamheten. Tre fjärdedelar (75 procent) av biblioteken erbjuder uppsökande verksamhet. Däremot är det mycket ovanligt bland musikarrangörerna att erbjuda uppsökande aktiviteter eller evenemang för personer med funktionsnedsättning.

Kulturorganisationer i kommunal regi utmärker sig genom att det är en större andel som bedriver uppsökande verksamhet jämfört med enbart cirka en fjärdedel bland privata och ideella aktörer gör det (bilaga 3).

Figur 18. Målgrupper som den uppsökande verksamheten främst är riktad till. Andel. N=232.

De organisationer som bedriver uppsökande verksamhet riktar den oftast till äldreboenden (53 procent), men även elever med anpassad skolgång tar del av den uppsökande verksamheten i relativt stor utsträckning (49 procent, figur 18). Kulturarrangörerna vänder sig dock inte enbart till organi-

sationer, utan 44 procent svarar även att de vänder sig till privatpersoner. Här kan biblioteken lyftas fram som en typ av aktör som främst arbetar mot privatpersoner (bilaga 4).¹¹ Det är en särskilt stor andel bibliotek och museer som uppger att de vänder sig till äldreboenden, 72 respektive 63 procent gör det. Alternativet "annat" var öppet formulerat, men där inkom inga ytterligare svar än de som redan täckts av de alternativ som finns i enkäten.

En betydligt större andel kulturorganisationer i större städer och i landsbygdskommuner vänder sig till äldreboenden jämfört med organisationer i storstadskommuner (bilaga 2). Omvänt är det en mycket större andel kulturorganisationer i storstadskommunerna som vänder sig till elever i den anpassade skolan jämfört med organisationer i andra kommuntyper.

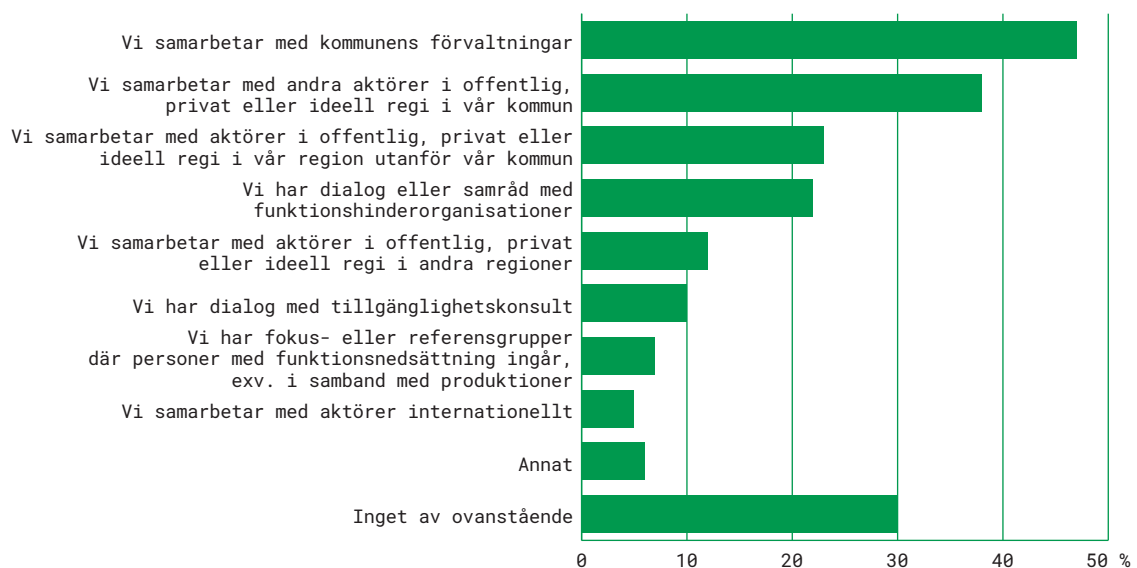
Verksamhet som riktar sig till äldreboenden sticker ut bland organisationer i kommunal regi där en dubbelt så stor andel vänder sig till äldreboenden jämfört med kulturaktörer i andra samhällssektorer (bilaga 3). Med tanke på att de kommunala verksamheterna i praktiken nästan enbart är bibliotek och museer stämmer det väl överens med analysen ovan.

Samverkan och statistik

Vi ställde även frågor om i vilken grad och på vilket sätt organisationerna samverkar kring att tillgängliggöra utbudet samt om det finns förutsättningar för uppföljning av det tillgängliga utbudets nyttjande genom statistik.

Oftast sker samverkan i den egna kommunen

Vi ville undersöka vilka aktörer som kulturorganisationerna eventuellt samverkar med för att utveckla sitt utbud och sin verksamhet för personer med funktionsnedsättning.

Figur 19. Typer av samarbeten med andra aktörer för att utveckla utbud och verksamhet för personer med funktionsnedsättning. Andel. N=627.

11. Även konst- och kulturområdesövergripande organisationer svarar så, men det handlar om mycket få respondenter i denna kategori så det är vanskligt att dra några säkra slutsatser här.

Tillgängligt kulturliv

Den vanligaste typen av samarbete sker med kommunens förvaltningar (47 procent) och den näst vanligaste med andra aktörer i den egna kommunen (38 procent, figur 19). En relativt stor andel av de svarande organisationerna, 30 procent, uppger att de inte samverkar med några av de uppräknade aktörerna alls för att utveckla sitt utbud avseende tillgängligheten. Det är inte särskilt vanligt med dialog eller samråd med funktionshinderorganisationer, 22 procent svarar att de gör det. Ännu ovanligare tycks det vara med internationellt utbyte i tillgänglighetsfrågan, endast 5 procent uppger detta alternativ. De som svarar "annat" uppger i flera fall fritextsvar som också stämmer in på något av förvaltsalternativen. Bland annat skriver flera att de samverkar med kommunen eller någon specifik kommunal förvaltning. Vissa nämner att de samverkar med anpassad skola, medan andra har medarbetare eller liknande som har egen erfarenhet av funktionsnedsättning.

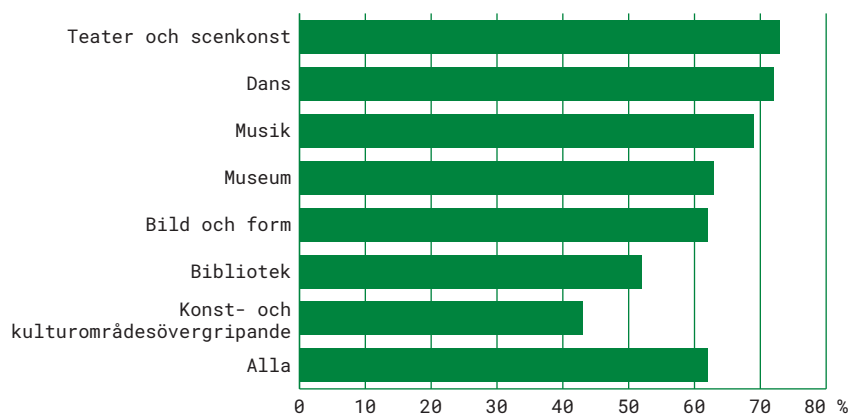
Framför allt biblioteken uppger att de samverkar med andra aktörer. De gör det också i högre grad med kommunens förvaltningar än organisationer inom andra konstområden (bilaga 4). En större andel bibliotek och aktörer inom konstområdet teater och scenkonst har dialog eller samråd med funktionshinderorganisationer jämfört med organisationer inom andra konstområden.

Samarbete med kommunala förvaltningar visar sig vara betydligt vanligare bland organisationer i större städer och i landsbygdskommuner jämfört med organisationer i storstadskommuner (bilaga 2).

Vidare är det framför allt kommunala kulturorganisationer som samverkar med kommunens förvaltningar (bilaga 3), vilket är förväntat. Det är också vanligare att kommunala kulturaktörer samverkar med funktionshinderorganisationer jämfört med att ideella kulturorganisationer gör det. De lägsta nivåerna av samverkan generellt hittar vi bland ideella aktörer.

Statistikinsamling handlar ofta om antal besökare

För att studera i vilken utsträckning organisationerna eventuellt har förutsättningar att analysera vilka målgrupper de når med sitt utbud ville vi veta om de inhämtar statistik om vilka som tar del av deras evenemang eller aktiviteter.

Figur 20. Andel som för statistik över vilka personer som tar del av evenemang och aktiviteter efter konstområde. N=632.

De flesta svarande kulturorganisationerna, 62 procent, för statistik över deltagarna på evenemang och aktiviteter (figur 20). Av dessa inhämtar en majoritet (motsvarande 37 procent av samtliga svarande) alltid sådana uppgifter, medan övriga enbart gör det ibland (visas inte här). Bland organisationerna inom konstområdet teater och scenkonst samt musik är det vanligare än inom till exempel bibliotek och konst- och kulturövergripande verksamhet.

Det finns inga signifikanta skillnader mellan olika samhällssektorer. Möjligen tenderar ideella verksamheter att inhämta statistik i något större utsträckning än kommunala (bilaga 3).

Vi ville också veta om uppgifterna handlar om ålder, kön eller något annat. Drygt hälften (54 procent) samlar ofta eller alltid in uppgifter om ålder och 39 procent samlar in uppgifter om kön. Bland de svarande samlar 27 procent in uppgifter om både ålder och kön. Nästan hälften, 48 procent, samlar in andra uppgifter än ålder och kön (visas inte här). Enligt fritextsvaren handlar det framför allt om att notera antal besökare över lag, samt om bostadsort eller om personen är medlem i organisationen.

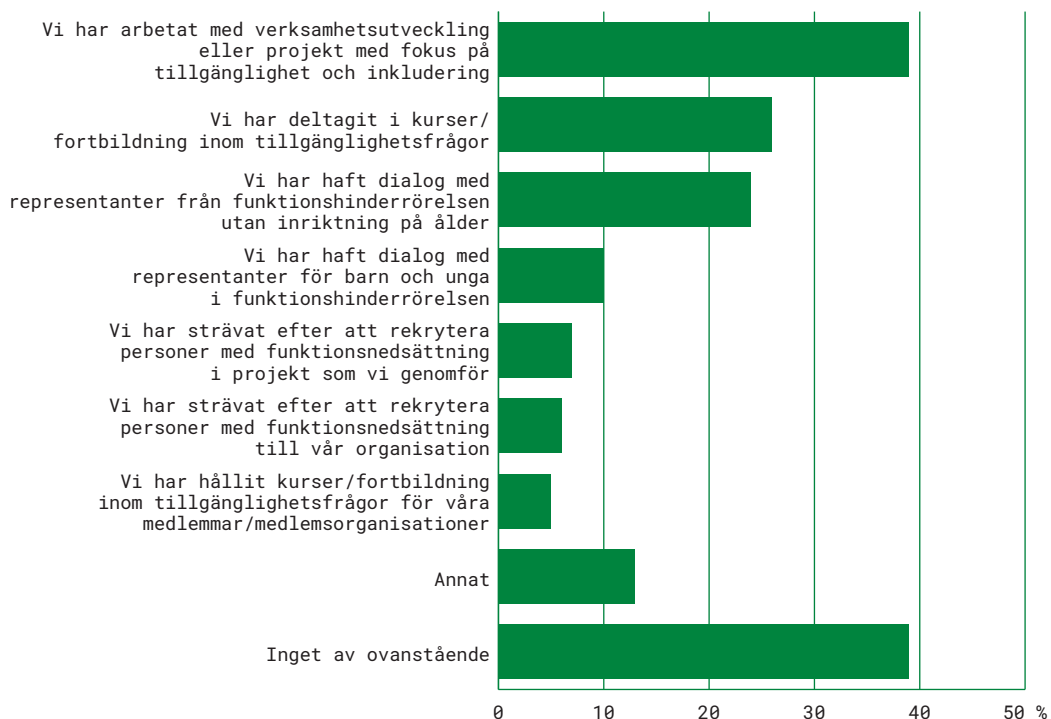
En större andel privata kulturorganisationer för statistik över ålder jämfört med organisationer i kommunal och ideell regi (bilaga 3).

Verksamhetsutveckling och kommunikation

I enkäten fanns även frågor om insatser för att öka tillgänglighet och inkludering utöver den fysiska tillgängligheten i kulturorganisationernas lokaler. Vi ville också veta hur kulturorganisationerna arbetar med att kommunicera och tillgängliggöra information.

Hälften arbetar med verksamhetsutveckling

Knappt fyra av tio kulturorganisationer uppger att de har arbetat med verksamhetsutveckling eller projekt med fokus på tillgänglighet (figur 21). Men även deltagande i kurser eller fortbildning och dialog med funktionshinderrörelsen är relativt vanligt (26 respektive 24 procent). Däremot har enbart 10 procent tillämpat ett barnrättsperspektiv genom att skapa dialog med funktionshinderorganisationer som representerar unga.

Figur 21. Arbete med tillgänglighet och inkludering de senaste 12 månaderna. Andel. N=683.

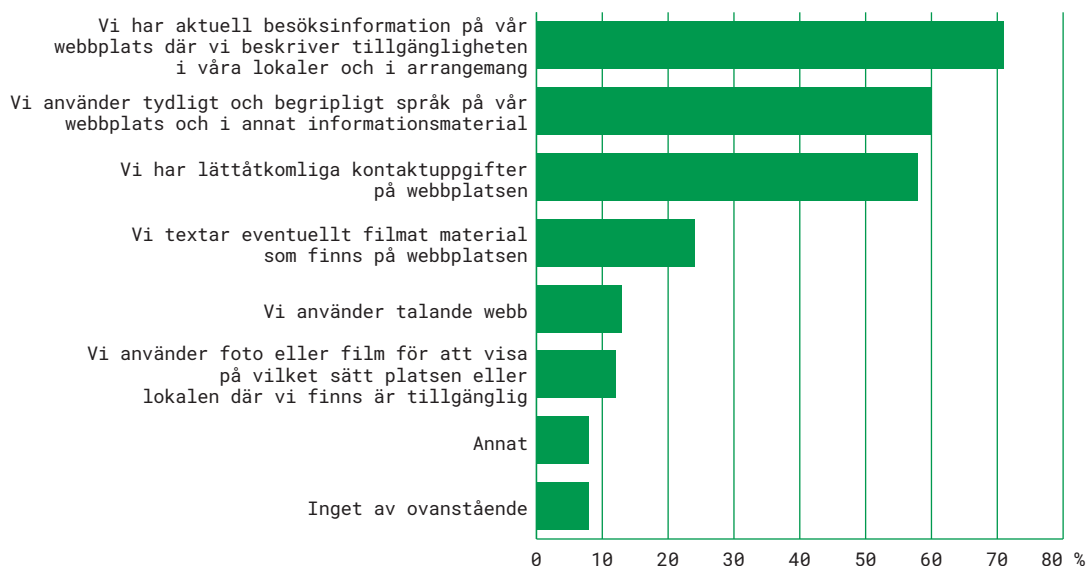
Tillgängligt kulturliv

I fritextsvaren för dem som uppgett att de arbetat på annat sätt berättar respondenterna bland annat om tillgänglighetsanpassning av lokaler, tillgängliga visningar eller evenemang, att de tagit fram policyer eller planer för tillgänglighetsarbetet, och att de informerat om tillgänglighet på webbsida. En relativt stor andel (39 procent) svarar också att de inte har arbetat med någon av de nämnda typerna av insatser.

Rangordningen av olika insatser som uppstår när vi lägger samman alla svar skiljer sig inte mellan olika kommungrupper eller län (bilaga 2 och 5). Däremot blir det tydligt att kommunala aktörer i betydligt större utsträckning än privata och ideella arbetat med verksamhetsutveckling eller projekt med fokus på tillgänglighet och inkludering (bilaga 3). En större andel av dessa aktörer har också haft dialog med representanter från funktionshinderrörelsen.

Vanligt att tillgängliggöra information på webbplatsen

De flesta organisationer, 71 procent, uppger att de informerar om tillgängligheten i sina lokaler och i arrangemang på sin webbplats (figur 22). Det är även vanligt att använda ett tydligt och begripligt språk på webbplatsen och i andra material (60 procent), liksom att tillhandahålla lättåtkomliga kontaktuppgifter för att personer ska kunna ställa frågor om tillgängligheten (58 procent). Textning av eventuellt filmat material, talande webb, foto eller film för att visa på tillgängligheten är däremot något som relativt få organisationer använder sig av.

Figur 22. Sätt att tillgängliggöra kommunikation och information. Andel. N=664.

Sammantaget tillämpar 92 procent av organisationerna någon av de uppräknade metoderna för att tillgängliggöra kommunikation och information. De som svarar "annat" har i fritextsvaren bland annat skrivit personlig information och ledsagning på plats. Två respondenter uppger att de använder TK-appen.¹²

12. Mobilapplikationen Tillgänglig Kultur, framtagen genom ett arvsfondsprojekt.

Verksamheter i kommunal regi har något oftare än privata aktörer besöksinformation på webbplatsen. Vidare är textat filmat material, enkelt och begripligt språk liksom talade webb något vanligare i kommunala kulturverksamheter än i privata och ideella.

Utvecklingsområden och behov för att öka tillgängligheten

Till sist intresserar vi oss för hur organisationerna ser på sina egna och kultursektorns förutsättningar att utveckla verksamheten avseende tillgänglighet och vilket stöd de efterfrågar i detta arbete. Vi delade in dessa utvecklingsområden i tre kategorier: Lokalernas/utbudets form och innehåll, organisation/uppdrag och kunskap.

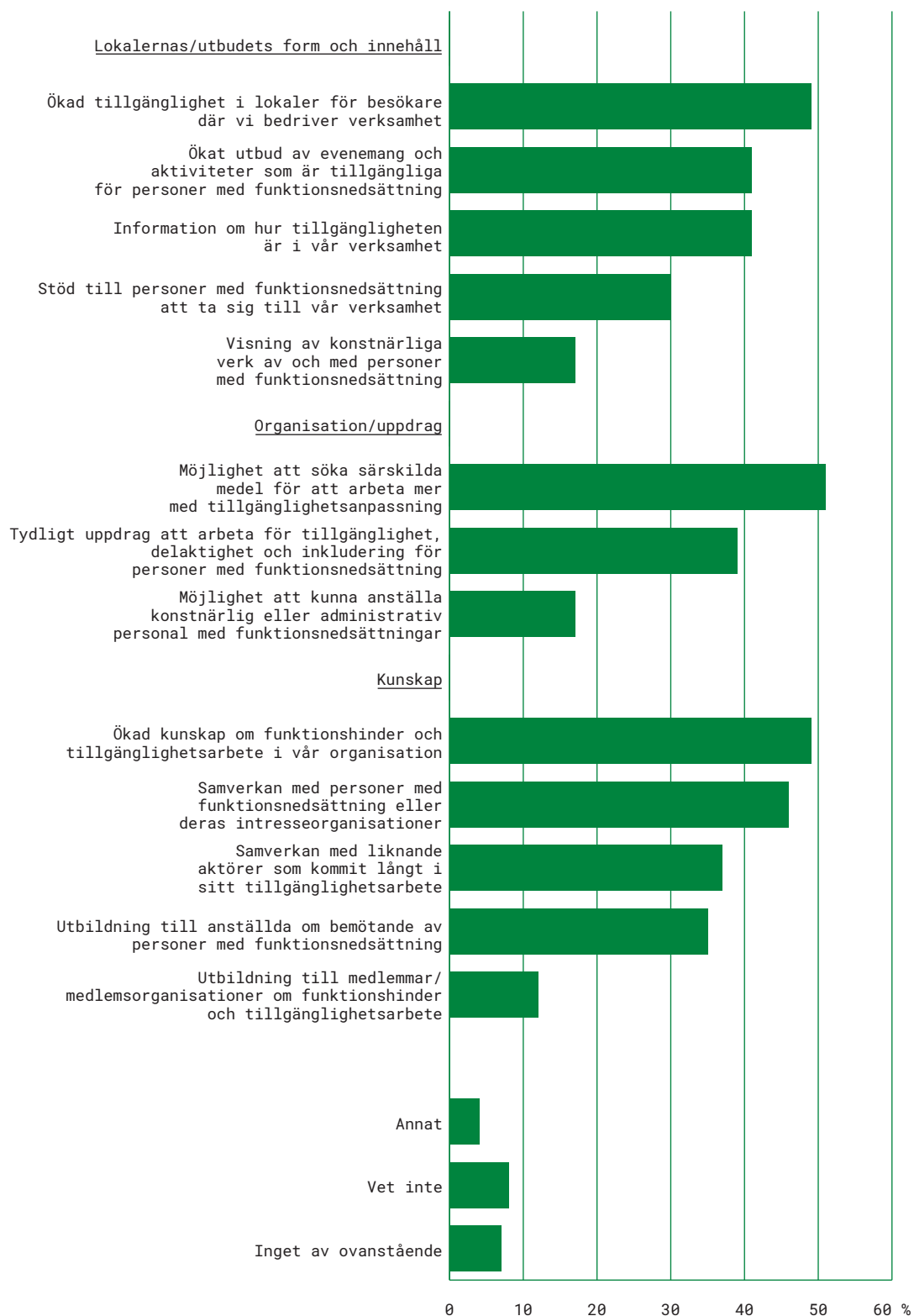
Finansiering, tillgängliga lokaler och kunskap viktigast i den egna organisationen

Avseende sin organisation eller sitt uppdrag anser drygt hälften (51 procent) att möjligheten att söka särskilda medel för tillgänglighetsanpassning är en av de viktigaste förutsättningarna. Bättre finansiering är också den enskilt viktigaste förutsättningen inom detta område (figur 23).

Nästan hälften (49 procent) anser att ökad tillgänglighet i sina lokaler tillhör de viktigaste förutsättningarna när det gäller området lokaler och utbud. Även ett ökat utbud av evenemang och aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning, liksom information om tillgängligheten i verksamheten är angelägna frågor (41 procent).

När det kommer till kunskap efterfrågar nästan hälften (49 procent) ökad kunskap om funktionshinder och tillgänglighetsarbete i sin organisation. Utöver det ses samverkan med personer med funktionsnedsättning och deras intresseorganisationer som en viktig förutsättning (46 procent).

Tillgängligt kulturliv

Figur 23. Viktigaste förutsättningarna för att göra sin organisation och dess verksamhet mer tillgänglig. Andel. N=655.

Kommunala kulturorganisationer utmärker sig genom att ange att följande förutsättningar är viktigast för dem (i större utsträckning än vad ideella och privata aktörer svarar): ett tillgängligt utbud, ett tydligt uppdrag, ökad kunskap om funktionshinder och tillgänglighetsarbete, utbildning till anställda om bemötande, samverkan med liknande aktörer och samverkan med personer med funktionsnedsättning och deras intresseorganisationer. Möjlighet att söka särskilda medel för att arbeta mer med tillgänglighetsanpassning är något överraskande också viktigare för en större andel kommuner än vad det är för ideella kulturorganisationer (bilaga 3).

Lokaler och transporter viktigast för hela kultursektorn

Vi ville i en fritextfråga också veta vilka åtgärder eller insatser kulturorganisationerna bedömer som viktigast för att kultursektorn i sin helhet ska bli mer tillgänglig och inkluderande.

Svar inom följande sex kategorier dominerar:

- anpassning av lokaler
- transporter och kommunikation till evenemang
- informationsdelning
- hjälpmedel och tolkmöjligheter
- utbildning och riktlinjer
- dialog och samverkan med målgruppen, inklusive fler verksamma med funktionsnedsättning inom kultursektorn.

Anpassning av lokaler

Många respondenter lyfter på olika sätt tillgängliggörande av lokaler som den viktigaste insatsen för att tillgängliggöra kultursektorn. Bland annat svarar vissa respondenter att det behöver ställas högre krav på fastighetsägare att tillgängliggöra lokalerna oavsett verksamhet. Det som nämns är främst att åtgärda enkelt avhjälpna hinder, som att bygga ramper, skaffa hörslingor med mera. Några respondenter nämner även att det finns behov av att anpassa skyltningen och se över den utifrån både fysisk och kognitiv funktionsnedsättning. Flera av de respondenter som i de öppna svaren nämner anpassning av lokaler har även skrivit att det behövs ekonomiskt eller kunskapsmässigt stöd för att få till insatserna. Nedan följer några exempel på öppna svar:

Hjälp med att tillgänglighetsanpassa lokaler och verksamhet, för mindre aktörer. Stora aktörer har extra resurser att lägga på detta, men mindre aktörer har ofta inte det.

Öka tillgängligheten innebär byggnationer av ramper m.m. Så det är en prioritering och kostnadsfråga. Information över var man kan söka medel för ökad tillgänglighet.

I grund och botten är insatser för ökad tillgänglighet till gagn för alla. Enkelt avhjälpna fysiska hinder behöver inte vara kostnadskrävande men kräver kunskap för att identifieras. Bra om Kulturrådet i samarbete med Myndigheten för delaktighet kan hålla webinarier på temat.

Transporter och kommunikation till evenemang

Vissa respondenter nämner på olika sätt behoven av tillgängliga kommunikationer i form av kollektivtrafik och färdtjänst till kulturverksamhet och -evenemang. Det är även några som framhåller behov av särskilda parkeringsplatser för personer med funktionsnedsättning. Av de respondenter

som skriver något på temat kommunikationer framhåller några möjligheterna att i landsbygderna¹³ ta sig kollektivt till kulturverksamheter eller -evenemang som ytterst begränsade. Några av svaren på frågan om viktigaste insatserna för att tillgängliggöra kultursektorn lyder så här:

Stöd, t.ex. från region, för att kunna ta sig till och från begivenheterna.

Ledsagning och transporter.

Att kunna erbjuda bussning av elever/vuxna om nödvändigt.

Informationsdelning

På temat information och delning av information är det flera respondenter som lyfter behoven av att öka informationen om tillgänglighet vid evenemang eller i verksamheter. Det handlar bland annat om att det ska finnas information på verksamheternas webbplatser om lokalernas tillgänglighet och tillgången till hjälpmedel. Några respondenter nämner även att kommunens informationskanaler till personer med funktionsnedsättning ska kunna användas för att informera om kulturverksamhet och tillgänglighet. Det finns även respondenter som skriver att de behöver bli bättre på att använda klarspråk på sin webbplats och i skriftlig information i verksamheten. Några av respondenterna svarar:

Lättillgänglig information om lokaler och verksamhet. Klar och upplyst skyltning, utanför vid entréer och inne i lokalerna. Hörslingor, inredning som lämpar sig för t.ex. syn- och hörselskadade. Införstådd personal på plats.

Att tillgänglighetsguider finns närvarande vid större scener/institutioner och arrangemang.

Tror att vi är för dåliga på att marknadsföra oss. Inom handikappomsorgen går man till exempel alltid och bowlar varje vecka och personal följer med men man går ytterst sällan på kulturevenemang eller besöker biblioteket.

Hjälpmedel och tolkmöjligheter

En del respondenter har lämnat öppna svar på temat hjälpmedel. Det handlar främst om behovet av att erbjuda fler hjälpmedel till personer med funktionsnedsättning i form av till exempel hörslingor, annan teknisk utrustning, syntolkning och hörseltolkning. Flera av dessa respondenter nämner även att de skulle behöva ekonomiskt stöd för att kunna erbjuda sådana hjälpmedel.

Utbildning och riktlinjer

Ett antal respondenter svarar att de viktigaste insatserna för att tillgängliggöra kultursektorn handlar om ökad kunskap i form av utbildningsinsatser och riktlinjer för hur verksamheterna ska arbeta.

Tydliga riktlinjer och bra uppdaterad information exempelvis från Kulturrådet och att detta utvecklats i dialog med målgruppen.

Jag upplever att jag saknar information och förståelse kring vilka som idag eventuellt inte kommer på våra evenemang på grund av bristande tillgänglighet.

13. Vi använder termen "landsbygder" i stället för landsbygden och prepositionen "i" i stället för "på" för att visa på heterogeniteten vad gäller dessa bygder. Se <https://www.landsbygdsnatverket.se/vadarlandsbygdsnatverket/sasagervi-ordochuttryckomlandsbygder.4.1bdb0d5e16ec304f4054b05f.html>.

Jag saknar ofta att tillgänglighet inte inkluderar folk som nyligen kommit till Sverige, som inte har språket, kontakter eller erfarenhet av teater. Det är också ett hinder. När vi hade syntolk för vår föreställning hade dom inte kunskap om referenser och kultur som vi presenterade.

Dialog och samverkan med målgruppen

Avslutningsvis svarar flera respondenter att det behövs insatser i form av mer dialog och samverkan med personer med funktionsnedsättning. Det rör både att utveckla utbud och insatser tillsammans med målgrupperna, men även att sträva efter att fler personer med funktionsnedsättning är verksamma inom kulturområdet. Några exempel på svar kopplat till att involvera målgrupperna följer här:

Lyssna till personer med funktionsnedsättning och låta deras synpunkter ligga till grund i beslutsfattning.

Ge scenkonstnärer med funktionsvariation möjlighet att verka professionellt. Representationen på scenen betyder oerhört mycket. Titta över möjligheten till utbildning.

Låta dem som har behov av ökad tillgänglighet fungera som expertgrupp då "funktionshinder" är mer än fysiska och synbara handikapp.

Utöka/initiera samverkan mellan olika institutioner samt skolor som arbetar specifikt med funktionshindrade och kulturföreningar med (eller utan lokal). På så sätt kan man skapa förståelse, kunskap samt tydliga behov allmänt men också för specifika t.ex. utställningar och kulturevent.

Bidrag och inspiration för att öka tillgängligheten i den egna verksamheten

Respondenterna uppmuntrades även att kommentera vilket stöd de skulle behöva för att få information om hur de kan öka tillgängligheten till och i verksamheten. Svaren kan kategoriseras utifrån följande kategorier:

- ekonomiska bidrag för tillgänglighetsanpassning
- kontakt med organisationer eller experter som arbetat framgångsrikt med frågorna och har relevant kunskap
- utbildningar, informationsmaterial, kompetenshöjande insatser med mera
- goda exempel på hur man konkret kan arbeta.

Flera av dessa svar liknar de svar som hör till frågan om de viktigaste insatserna för att göra kultursektorn mer tillgänglig.

Ekonomiska bidrag för tillgänglighetsanpassning

Det vanligaste området som lyfts är behovet av ekonomiskt stöd för att tillgänglighetsanpassa lokaler. Många respondenter framhåller att verksamheterna inte själva har möjlighet att finansiera anpassningar och ombyggnationer och att de önskar medel för sådana insatser. Flera respondenter önskar även information om vilka ekonomiska bidrag för tillgänglighetsarbete som finns att söka. Några exempel på svar är:

Vi skulle behöva hjälp att finansiera ombyggnad av lokalerna så de blir mer tillgängliga. Vi har för få handikapptoletter och våra loger och scener är inte tillgängliga för rullstolsburna t.ex. Finns mycket att förbättra men det är svårt att prioritera när man har begränsat med tid och pengar.

Information över var man kan söka medel för ökad tillgänglighet.

Bidragsgivande institutioner skulle gärna få erbjuda mer konkret hjälp med vilka åtgärder som är till mest nytta i det enskilda fallet. (Inte bara en kryssruta som svarar på frågan "Har ni åtgärdat enkelt avhjälpna hinder?") Kanske subventionerade tillgänglighetskonsulter som kan besöka lokalen och även kontakta fastighetsägaren i de fall det behövs.

Kontakt med organisationer eller experter som arbetat framgångsrikt med frågorna och har relevant kunskap

Flera respondenter efterfrågar närmare dialog och samarbete med organisationer som har arbetat framgångsrikt med frågorna eller är experter på funktionshinderområdet. Det kan röra forskare, tillgänglighetskonsulter eller organisationer som är experter utifrån egen upplevd erfarenhet. Det kan till exempel handla om funktionshinderorganisationer eller liknande.

Utbildningar, informationsmaterial, kompetenshöjande insatser med mera

Vidare framhåller en del respondenter behov av stöd i form av kompetensutveckling. Det kan till exempel avse utbildningsinsatser eller att informationsmaterial tillgängliggörs. Flera respondenter skriver kortfattat "utbildning" eller "informationsmaterial". Andra utvecklar svaren mer och beskriver att de har behov av samlad information på ett ställe som rör tillgängligt kulturliv. Ett annat exempel är att de önskar tydliga riktlinjer för hur man ska arbeta med tillgänglighetsfrågorna som kulturaktör. Några respondenter riktar sig direkt till Kulturrådet och efterfrågar att myndigheten arrangerar utbildningar eller webinarier på området. En respondent skriver:

Det skulle vara fint med en handbok med samlad information från Kulturrådet och de respektive riksförbunden med bra saker att ha i åtanke. Ökad information kring eventuella särskilda stöd för att tillgängliggöra sin verksamhet, tex genom erbjuden transport eller dyl.

Goda exempel

Vidare på temat kompetensutveckling efterfrågar flera respondenter goda exempel på hur andra har arbetat. Det kan handla om att få exempel på hur andra inom samma konstområde eller som använder liknande typer av lokaler har gjort för att öka tillgängligheten. Flera efterfrågar verksamma metoder och konkreta arbetssätt. En respondent skriver:

Vår organisation är en fri musikgrupp. Vi tycker tillgänglighet är viktigt men upplever inte att vi har varken kunskap, medel eller verktyg för att arbeta med frågan. Vi är uppriktigt intresserade av ifall det finns andra fria musikgrupper som varit lyckosamma inom området och vad/hur man då gjort.

I de öppna svaren framkommer avslutningsvis att många respondenter uppskattar enkätundersökningen och att Kulturrådet arbetar med frågorna.

Avslutande diskussion

Kulturrådet är en av 28 myndigheter som har ett särskilt ansvar för att följa upp funktionshinderspolitiken 2021–2031. I Kulturrådets fall handlar det om att följa upp området kultur och fritid. Den här rapporten visar på resultatet av en enkätundersökning som genomfördes av konsultfirman Sweco och som besvarades av 737 kulturorganisationer inom olika sektorer.

Rapporten är tänkt att fungera som en baslinjemätning, där resultatet från kommande enkäter kan visa på förändringar i kultursektorns tillgänglighetsarbete under strategiperiodens gång. Det är därför svårt att dra alltför långtgående slutsatser utifrån resultatet i denna undersökning. I detta avslutande kapitel vill vi dock lyfta fram några övergripande resultat utifrån olika teman och diskutera dessa ytterligare, bland annat med koppling till funktionshinderspolitikens fyra arbetssätt. Vi avslutar med att kort redogöra för Kulturrådets vidare arbete med strategin.

Tillgänglighet

Frågan om tillgänglighet är grundläggande för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska kunna delta i samhället och i kulturlivet. Tillgänglighet handlar om att kunna ta del av den fysiska miljön och kunna ta sig till aktiviteter, men också om att få tillgång till information och kommunikation samt att kunna använda produkter och tjänster.

Tillgänglighetsfrågan har koppling till de arbetssätt inom funktionshinderspolitiken som handlar om *universell utformning* och *befintliga brister i tillgänglighet*. Att arbeta med principen om *universell utformning* handlar om att från början skapa lösningar som fungerar för så många som möjligt, istället för att göra anpassningar för några personer i efterhand. I denna studie har arbetssättet koppling till graden av tillgänglighet i kulturorganisationernas lokaler, såväl för besökare som utövare. Det finns även en koppling till vilken information som ges och vilka kommunikationer som erbjuds till och från kulturevenemangen. Att arbeta med *befintliga brister i tillgängligheten* handlar om att identifiera hinder i samhället och undanröja dem, för att fler ska kunna delta i samhället på jämlika villkor. I den här undersökningen har området bland annat koppling till de svarandes bedömningar av eventuella brister i den fysiska tillgängligheten och i orienterbarheten i sina publika lokaler, samt i vilken utsträckning de har genomfört insatser för att förbättra tillgängligheten.

Sämre tillgänglighet i arbetslokaler än i publika lokaler

I vår undersökning har kulturaktörer som verkar i olika sorters lokaler besvarat frågorna och resultaten tyder på att graden av tillgänglighet varierar utifrån lokal typer och funktion. När det gäller publika lokaler tenderar aktörer som äger eller långtidshyr sina lokaler ha större brister i tillgänglighet än aktörer som använder sig av tillfälliga lokaler. Jämfört med de publika lokalerna är det dock vanligare med brister bland aktörer som har arbetslokaler, det vill säga lokaler som i viss mån också är till för kulturutövare. En förklaring till detta kan vara att de lokaler som tillfälligt hyrs ofta har kommuner eller andra större aktörer som ägare, vilka i regel har större resurser att tillgänglighetsanpassa lokalerna, jämfört med mindre kulturaktörer som äger eller långtidshyr sina lokaler. I detta sammanhang är det också värt att ha i beaktande att svaren bygger på subjektiva bedömningar som uttrycks på ett relativt sätt, vilket skulle kunna innebära att det kan finnas brister som respondenterna inte är medvetna om. Det är även mindre vanligt att ha genomfört insatser för att förbättra tillgängligheten bland organisationer med arbetslokaler, jämfört med aktörer som har publika lokaler.

Tillgänglighetsanpassningar och hjälpmedel är vanligt förekommande

Tillgången till fritidshjälpmedel är ofta en förutsättning för att personer med funktionsnedsättning ska ha en aktiv fritid (MFD 2020). Kulturorganisationerna erbjuder olika anpassningar och hjälpmedel för att göra sina lokaler och verksamheter tillgängliga.

Det är vanligt att organisationer som erbjuder fysiska evenemang och aktiviteter också har insatser eller åtgärder för att tillgängliggöra dessa aktiviteter, drygt 8 av 10 organisationer gör det. Det vanligaste sättet är att erbjuda gratis inträde för medföljande assistenter eller ledsagare vid besök av fysiska arrangemang.

Bland organisationer som äger eller har långtidskontrakt på sina publika lokaler är det vanligaste stödet att anpassa lokalen för användare av rullstol, elrullstol eller rullator. Om detta beror på bristande tillgänglighet för personer med begränsningar i rörelseförmåga eller om det rör sig om åtgärder för att åtgärda enkelt avhjälpta hinder, som mottagare av statliga kulturbidrag ska utföra, kan vi inte uttala oss om. Näst vanligast är att erbjuda personal på plats som kan hjälpa besökare att komma till rätta och ge särskild service efter behov, och därefter utlåning av hjälpmedel.

För att alla personer med funktionsnedsättning ska få liknande möjligheter att delta i kulturaktiviteter spelar utlåning av fritidshjälpmedel en viktig roll. Enligt MFD (2020) har dock kommuner och regioner sällan utlåningsverksamheter. Detta belyser vikten av att kulturorganisationer till viss del kan kompensera med utlån av hjälpmedel för att fler ska kunna delta i evenemang och aktiviteter. Tillgänglighetsanpassning kan dock vara kostsamt för kulturorganisationer. Det märks bland annat på att den enskilt viktigaste förutsättningen för att göra sin organisation mer tillgänglig som de svarande anger är möjligheten att söka särskilda medel för att arbeta mer med tillgänglighetsanpassning.

Transporter till och från verksamheten är en utmaning

Tre av tio organisationer har identifierat transporter som en viktig förutsättning för att göra sin organisation och dess verksamhet mer tillgänglig. Även fritextsvaren visar på en medvetenhet om denna fråga. Att anordna transport till arrangemang är dock något som få svarande har möjlighet att erbjuda. Europeiska kommissionen konstaterar i en konsekvensanalys inför EU-direktivet European Accessibility Act att både medborgare och intresseorganisationer ser bristande transportmöjligheter som ett område som behöver prioriteras för att tillgodose tillgången till kultur bland personer med funktionsnedsättning (Pasikowska-Schnass 2019). Detta är en fråga som sträcker sig över fler samhällssektorer än kulturen. Kultursektorn kan dock bidra med vissa praktiska lösningar och genom att öka medvetenhet kring denna typ av hinder.

Enklare tillgänglighetsinsatser kring kommunikation dominerar

Tillgänglighet handlar även om kommunikation. Många personer med funktionsnedsättning behöver i förväg ha information om hur tillgänglig en lokal eller aktivitet är för att veta om det är möjligt att delta i fritidsaktiviteten (MFD 2020). När det gäller kommunikation och information är det enligt enkätsvaren betydligt vanligare med tillgänglighetsinsatser som är förhållandevis lätta att utföra och som passar många typer av verksamheter, jämfört med sådana som kräver större arbetsinsatser och som enbart är tillämpliga på vissa konstområden. Vanligast är att informera om tillgängligheten i sina lokaler och i arrangemang på sin webbplats. Att texta filmat material och erbjuda talande webb för att tillgängliggöra materialet för personer med hörsel- respektive synnedsättningar är relativt ovanligt.

Kunskap

Ovanligt att ha gått kurser, vanligare med tillgänglighetsprojekt

En förutsättning för att göra sin kulturverksamhet tillgänglig är att ha god kunskap om funktionshindersfrågor och inkludering. Hälften av de svarande betraktar också ökad kunskap om funktionshinder och tillgänglighetsarbete i sin organisation som en av de viktigaste förutsättningarna för att bli mer inkluderande. Det är dock relativt ovanligt att organisationerna har deltagit i kurser eller utbildningar inom tillgänglighetsfrågor, liksom att de hållit egna kurser för sina medlemmar eller medlemsorganisationer. Det är däremot vanligare bland de svarande att ha arbetat med verksamhetsutveckling eller projekt med fokus på tillgänglighet, vilket kan tyda på att de prioriterar att identifiera och åtgärda hinder på organisationsnivå.

Riktade aktiviteter eller inkludering?

En återkommande fråga i arbetet med tillgänglighet är om den verksamhet som bedrivs inkluderar alla, inklusive personer med olika funktionsnedsättningar, eller om verksamheten riktas specifikt till gruppen med funktionsnedsättning. I en studie från MFD (2020) framkommer att personer med funktionsnedsättning som tagit del av riktade insatser i större utsträckning är nöjda med sin fritid, jämfört med de som deltagit i generella aktiviteter. MFD pekar dock på att det finns ett behov av att både tillgängliggöra generella aktiviteter och att anordna aktiviteter som riktar sig till grupper av människor med funktionsnedsättning utifrån särskilda behov. Frågan om riktade verksamheter har koppling till arbetssättet *individuella stöd och lösningar* inom funktionshinderspolitiken. Arbetssättet handlar om att ge personer det stöd de behöver och vill ha för att kunna delta i samhället. Det ska utgå från individens behov, vilja och önskemål.

Riktad verksamhet främst till personer med intellektuell eller kognitiv nedsättning

En fjärdedel av de svarande organisationerna erbjuder evenemang eller aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning. Enligt svaren vänder sig det riktade utbudet främst till personer med intellektuell eller kognitiv nedsättning, jämfört med till personer med andra typer av funktionsnedsättningar. Knappt fyra av tio organisationer bedriver även uppsökande verksamhet för personer med funktionsnedsättning. Insatserna riktar sig dock främst till institutioner som i sin tur riktar sig till personer med särskilda behov och i mindre utsträckning till privatpersoner. Biblioteken är den verksamhet som främst ägnar sig åt riktade insatser.

Stöd till olika sorters funktionsnedsättningar varierar

Vanligt att fysisk tillgänglighet prioriteras, men respondenterna riktar utbudet främst till andra funktionsnedsättningar

Gruppen personer med funktionsnedsättning är heterogen och har olika behov för att kunna få tillgång till exempelvis kulturevenemang. Enligt en litteraturöversikt av Leahy och Ferri (2022) uppstår fysiska hinder och otillgänglighet i innehåll ofta i relation till specifika platser eller typer av funktionsnedsättning. I ett tillgänglighetsarbete är det därför viktigt att ta ett helhetsgrepp, och anpassa verksamheten utifrån olika tillgänglighetsaspekter. Den innehållsliga tillgängligheten fokuserar dock ofta på begränsningar i syn eller hörsel, snarare än på intellektuella eller kognitiva nedsättningar (Leahy & Ferri 2022). Det talas till och med om en hierarki av funktionsnedsättningar, där intellektuella eller kognitiva funktionsnedsättningar ofta inte beaktas i lika stor utsträckning.

Ett för ensidigt fokus på fysisk tillgänglighet kan leda till att andra tillgänglighetsaspekter riskerar att förbises. En rapport från MFD (2021) visar att möjligheten att ha en aktiv fritid skiljer sig inom gruppen personer med funktionsnedsättning. Personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, NPF, är sällan målgrupp för särskilda satsningar inom fritidsområdet. Många unga personer med NPF anger också att de inte känner tillhörighet i generella aktiviteter och jämfört med andra jämnåriga är de generellt mindre aktiva på sin fritid. Samtidigt visar statistik från Statistiska centralbyrån att personer med rörelsenedsättning besöker kulturarrangemang i betydligt lägre utsträckning än personer med andra funktionsnedsättningar (MFD 2022).

Det är rimligt att anta att personer med begränsad rörelseförmåga, syn eller hörsel genom en minskning av fysiska hinder kan delta i många av de evenemang och aktiviteter som riktar sig till alla, inte minst då också tillgången till digitala evenemang tycks vara god. Många gånger kan det troligen krävas mindre innehållslig anpassning av utbudet för att tillgängliggöra för personer med fysisk funktionsnedsättning, vilket gör att det blir lättare att åtgärda. Däremot kräver anpassning för att möta behov hos personer med intellektuella, kognitiva och neuropsykiatriska funktionsnedsättningar troligtvis ett större arbete, som inte alla kulturorganisationer anser sig ha möjlighet att genomföra. För biblioteken visar en kunskapsöversikt (Kulturrådet 2019) att det råder en stor osäkerhet om metoder och verktyg för att öka den kognitiva tillgängligheten. Det råder även oklarheter kring vilket mandat som personalen har för att stärka tillgängligheten. Om kunskapen kring hur man arbetar med tillgänglighet för personer med andra funktionsnedsättningar än fysiska generellt är låg, kan det försvåra för aktörer som ändå har en vilja att utveckla kulturutbudet för dessa målgrupper. Mot denna bakgrund är det positivt att tre fjärdedelar av de kulturorganisationer som i undersökningen uppger att de har ett riktat utbud vänder sig till personer med intellektuell eller kognitiv nedsättning, och att en nästan lika stor andel vänder sig till personer med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Att använda sig av ett enkelt och begripligt språk, vilket också många organisationer säger sig göra, kan inte bara underlätta för personer med lässvårigheter, utan även öka den allmänna tillgängligheten.

Ett intersektionellt perspektiv

Konsekvenser för barnrätt och jämställdhet är inte alltid tydliga, men viktiga att ta hänsyn till

I det funktionshinderspolitiska målet ingår även att insatser ska bidra till ökad jämställdhet och att barnrättsperspektivet beaktas. Redan i utvärderingen och analysen av funktionshinderspolitiken från den förra perioden 2011–2016 pekar dock MFD på att det till stor del saknas tydliga barn- och jämställdhetsperspektiv i de berörda myndigheternas arbete och återrapportering (MFD 2016).

Genom att anlägga ett intersektionellt perspektiv i arbetet med funktionshinderspolitiken och i insatser för att tillgängliggöra kulturen, kan vi lättare identifiera olika förutsättningar och levnadsvillkor inom gruppen med funktionsnedsättning. Med ett sådant perspektiv handlar det inte bara om att levnadsvillkor kan skilja sig åt beroende på vilka funktionsnedsättning man har, utan även att faktorer som kön, ålder, etnisk tillhörighet, sexuell läggning och socioekonomisk bakgrund påverkar individens situation och behov.

Det är en utmaning att på ett tydligt sätt mäta hur organisationer i kultursektorn arbetar – eller har förutsättningar att arbeta – med ett barnrätts- eller jämställdhetsperspektiv med avseende på tillgängligheten.¹⁴ En väg framåt är dock att analysera målgrupper för verksamheten och studera

14. Enkäten innehåller få specifika frågor på dessa teman, framför allt för att inte göra enkäten för lång och därmed öka risken för att kulturorganisationer avstår från att svara.

huruvida verksamhetsutveckling kan baseras på analysen av statistik om ålder och kön. Bland de organisationer som samlar in statistik om dem som tar del av evenemang och aktiviteter innefattar statistiken i över hälften av organisationerna uppgifter om ålder och fyra av tio svarande har uppgifter om kön. Det ger förutsättningar för att, åtminstone på en grundläggande nivå, kunna arbeta med verksamhetsutveckling utifrån ett barnrätts- och jämställdhetsperspektiv. Ett arbete med barnrättsperspektiv handlar inte bara om att kunna följa upp barnens situation utifrån statistik. Det är även viktigt att såväl kulturorganisationer som Kulturrådet, som sektorsansvarig myndighet, involverar representanter från barn- och ungdomsrörelsen i sitt arbete med funktionshinderspolitiken för att stärka delaktigheten.

Barnrättsperspektivet

Enligt barnkonventionen är alla barn lika mycket värda, har samma rättigheter och ingen får diskrimineras (SFS 2018:1197). För kulturens roll innebär det bland annat att inget barn får diskrimineras, mobbas eller kränkas i samband med kulturaktiviteter. Kulturverksamheter behöver därför anpassas så att barn med behov av olika stöd också får det. Att barn och unga med funktionsnedsättning uppger att de inte har lika stora möjligheter att delta på olika typer av fritidsverksamheter som barn och unga utan funktionsnedsättning, går alltså emot såväl funktionshinderspolitikens mål som barnkonventionen.

I rapporter från Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) och MFD framkommer att barn med funktionsnedsättning har flera utmaningar för att kunna få en aktiv fritid. MUCF (2020) visar att andelen unga som avstått från att delta i fritidsaktiviteter av rädsla för att bli dåligt bemötta är särskilt stor bland unga med funktionsnedsättning och gruppen avstår fritidsaktiviteter på grund av att aktiviteten inte har varit anpassad eller tillgänglig i större utsträckning än andra. Att öka möjligheten för en aktiv fritid är särskilt viktigt för barn och unga, då fritiden är en arena för att frigöra sig och skapa sig en egen identitet. Enligt en rapport från MFD (2020) behöver närstående ofta vara med som stöd till barn och unga med funktionsnedsättning i generella aktiviteter i större utsträckning och högre upp i åldrarna än för andra barn och unga. Det påverkar barnets förutsättningar och de positiva effekterna av att kunna frigöra sig och skapa en egen identitet på fritiden, liksom möjligheten att bli socialt inkluderad i en grupp. Att närståendes engagemang blir avgörande för att kunna ha en aktiv fritid märks också hos de barn som behöver fritidshjälpmiddel. Många gånger krävs det både resurser och kunskap i familjen för att få tillgång till de hjälpmedel som barnet har behov av.

Kulturorganisationernas insatser till barn med funktionsnedsättning

I enkäten svarar drygt sju av tio organisationer att barn är den främsta målgruppen när de erbjuder fysiska evenemang eller aktiviteter som är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning (flera målgrupper kunde anges). Sex av tio organisationer anger att barn och unga är en primär målgrupp för digitala arrangemang.

Vissa typer av arrangemang kan antas rikta sig till barn och unga i större utsträckning än till äldre målgrupper. Det gäller till exempel de skolprogram som är en del av det fysiska och digitala utbudet. Nästan hälften av de organisationer som bedriver uppsökande verksamhet vänder sig till elever i anpassad skola, vilket är en av de vanligast förekommande institutionerna för sådana insatser. Sammantaget tyder enkätresultaten på att barn och unga i större utsträckning ses som en lämplig målgrupp för fysiska evenemang och aktiviteter än för digitala. Samtidigt är det svårt att avgöra om resultatet beror på att organisationer då har tagit hänsyn till just ålder eller om det beror på att det är svårare att skapa digitala evenemang för just barn med funktionsnedsättning.

En viktig del av barnkonventionen är också att barn ska vara delaktiga i beslut som rör dem. Var tionde organisation svarar att de har haft dialog med representanter för barn och unga i funktionshinderrörelsen.

Jämställdhetsperspektivet

Jämställdhetsperspektivet är det andra intersektionella perspektiv som uttryckligen ska inrymmas i arbetet med funktionshinderspolitiken. Även här finns skillnader inom gruppen med funktionsnedsättning utifrån vilket kön individen har. Personer med funktionsnedsättning har generellt en sämre ekonomisk situation än personer utan funktionsnedsättning. Kvinnor med funktionsnedsättning lever dock oftare under ännu sämre ekonomiska förhållanden än vad män med funktionsnedsättning gör. Utifrån dessa förutsättningar uppger kvinnor, särskilt de yngre, i högre grad än män att de inte har råd att utföra fritidsaktiviteter (MFD 2020). För att följa upp och kunna göra åtgärder kan det därför vara särskilt relevant att uppmärksamma tillgänglighet som är kopplad till ekonomiska förutsättningar. Det kan handla om kostsamma transporter, det kan också handla om huruvida kulturorganisationer erbjuder fritt inträde för medföljande assistent eller ledsagare. I det kommande arbetet med uppföljningen av funktionshinderspolitiken kan det därför vara viktigt att undersöka och främja möjligheten för kvinnor att ta del av kulturlivet i större utsträckning.

Delaktighet med brister

Funktionshinderspolitiken uttrycker att människors olika bakgrund eller förutsättningar inte ska avgöra möjligheten till delaktighet i samhället. Trots det kan funktionsnedsattas delaktighet i och inflytande över arbetet för en förbättrad tillgänglighet förbättras. Flera studier (Kulturutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp 2014, MFD 2020, MFD 2021, Leahy & Ferri 2022) visar att det sällan sker en systematisk dialog och uppföljning med personer med funktionsnedsättning rörande möjligheten att ha en aktiv fritid eller delta i kulturlivet. Detta försvårar möjligheten att erbjuda ett aktivitetsutbud som möter efterfrågan.

I vår enkät uppger en dryg femtedel av kulturorganisationerna att de har haft dialog eller samråd med funktionshinderorganisationer för att utveckla sitt utbud och sin verksamhet. Knappt var tionde organisation anger att de involverar fokus- eller referensgrupper där personer med funktionsnedsättning ingår. Samtidigt uppger nästan hälften av de svarande att samverkan med personer med funktionsnedsättning eller organisationer från funktionshinderrörelsen tillhör de viktigaste förutsättningarna för att öka tillgängligheten i sin organisation och dess verksamhet. I de öppna svaren lyfter även flera organisationer fram att de önskar samarbeta mer med målgruppen genom exempelvis funktionshinderorganisationer eller anpassad skola. Det tyder på att det bland kulturorganisationerna finns en vilja att skapa ökad delaktighet för funktionsnedsatta, men att kulturorganisationerna i många fall inte lyckats omvandla detta till praktik.

I det fortsatta tillgänglighetsarbetet är det både viktigt att kulturorganisationerna ökar dialogen med målgrupperna både kring hur de kan göra sin verksamhet mer tillgänglig och i uppföljningsarbetet. Detta gäller inte bara kulturorganisationerna utan även Kulturrådet som kommer fortsätta med att samråda med funktionshinderrörelsen, både i vår generella verksamhet och i samband med det kommande arbetet med att ta fram ett uppföljningssystem.

Publik och utövare

Hinder för deltagande i kulturlivet

Bland de relativt få nationella undersökningar som finns rörande kulturutövning och kulturbesök bland personer med funktionsnedsättning, visar resultaten på låga deltagandenivåer (Leahy & Ferri 2022). Det råder dock mindre skillnader mellan personer med funktionsnedsättning och den övriga befolkningen vad gäller aktivitet inom kultur, jämfört med graden av deltagande i idrott och friluftsliv. Vi har redan nämnt konkreta hinder för deltagande i form av bristande tillgänglighet i samhället,

brist på information om tillgänglighet i aktiviteterna, en svag privatekonomi, otillgängliga transporter och bristande socialt stöd inför och i samband med aktiviteter (MFD 2020). Inom andra sektorer kan det handla om bristande juridiska regleringar eller tvingande krav samt att tillgänglighetsinsatser inte prioriteras ekonomiskt (Leahy & Ferri 2022). Flera av de strukturella hindren nämns även i svaren från kulturorganisationer i vår enkät.

Möjligheten att delta i kulturlivet och att kunna verka som kulturutövare har koppling till funktionshinderspolitikens arbetssätt att *förebygga och motverka diskriminering*. Området handlar både om att förhindra diskriminering och att agera när något sker. Enligt diskrimineringslagen är det inte bara förbjudet att diskriminera, lagen betonar också vikten av att arbeta förebyggande. Enligt Diskrimineringsombudsmannen är funktionsnedsättning en av de mest förekommande diskrimineringsgrunderna vid anmälan om diskriminering (DO 2023). I vår studie handlar området bland annat om i vilken grad organisationerna strävar efter att rekrytera personer med funktionsnedsättning och i vilken utsträckning de svarande betraktar möjligheten att kunna anställa personal med funktionsnedsättning som en viktig förutsättning för att göra organisationen och verksamheten mer tillgänglig.

Mer fokus på publiken än på utövarna

I en europeisk undersökning, där Sverige ingår som ett av de undersökta länderna, framkommer att kulturaktörer i första hand gör tillgänglighetsanpassningar för publiken, medan det är ovanligare med tillgänglighetsanpassningar för konstnärer och annan personal (British Council 2021). I Sverige konstaterade riksdagens uppföljnings- och utvärderingsgrupp (2014) redan 2014 att mer fokus behöver läggas på att personer med funktionsnedsättning ska betraktas som aktörer och inte bara som mottagare av kultur. Det är ovanligt med studier om kulturutövare med funktionsnedsättning, men en aktuell norsk rapport i ämnet från Kulturdirektoratet (2023) visar på både strukturella och normaliserade hinder för utövare på såväl samhälls- som konstområdesnivå. De största hindren bland institutioner för att inkludera kulturutövare med funktionsnedsättning är enligt rapporten svåra arbetsvillkor för konstnärer generellt, litet handlingsutrymme hos institutionerna på grund av begränsad ekonomi, låga förväntningar på konstnärer med funktionsnedsättning, få förebilder samt att det sällan finns skriftliga målsättningar för att inkludera konstnärer med funktionsnedsättning i institutionernas handlingsplaner.

Flera rapporter belyser också att det finns många fördomar mot kulturutövare med funktionsnedsättning (Ferri m.fl. 2022, MFD 2021). Leahy och Ferri (2022) visar till exempel att initiativ som lyfter fram artister med funktionsnedsättning ofta nedvärderas eller att deras arbete betraktas som utbildning eller terapi, snarare än som professionellt arbete. Det är också vanligt att dessa artister uppträder eller att deras verk presenteras vid särskilda arrangemang, i stället för att införlivas i den ordinarie verksamheten.

Vår enkätundersökning har främst fokuserat på hur tillgängligheten ser ut för kulturbesökare. Det finns dock flera resultat som även har koppling till kulturutövare med funktionsnedsättning. Liksom i tidigare studier ser vi att användarperspektivet generellt tycks värderas högre bland kulturorganisationerna än utövarperspektivet. Det märks till exempel i organisationernas prioriteringar av viktiga förutsättningar för att göra organisationen och dess verksamhet mer tillgänglig och i de större tillgänglighetsbristerna i arbetslokaler jämfört med i publika lokaler. I vår enkät svarar enbart 17 procent att visning av konstnärliga verk av och med personer med funktionsnedsättning tillhör de viktigaste förutsättningarna för att göra sin organisation och dess verksamhet mer tillgänglig.

En väg framåt för att kulturorganisationer ska kunna bli bättre arbetsplatser för personer med funktionsnedsättning är att öka medvetenheten kring funktionshinder för utövare. Detta kan ske genom utbildning eller, som vissa organisationer svarar, att ta tillvara erfarenheter från funktionsnedsatta medarbetare. Denna kunskap kan i sin tur leda till att arbetsplatsen blir mer tillgänglig och i förlängningen öka möjligheten för att fler potentiella utövare eller annan personal med funktionsnedsättning hittar dit.

Breddad rekrytering i ett större perspektiv

Frågan om konstnärliga utövare med funktionsnedsättning inryms också i den större frågan om breddat deltagande i kulturlivet och en breddad rekrytering bland kulturutövare. Denna fråga har problematiserats i flera utredningar (SOU 2018:23, SOU 2021:77). Nyligen publicerade Myndigheten för kulturanalys (2023) sin rapport om hinder för allas lika möjlighet att delta i kulturlivet. I rapporten identifieras hinder som bottnar i socioekonomiska och demografiska faktorer, geografiska avstånd, bristande logistik och en sårbar nationell infrastruktur, begränsade ekonomiska resurser samt en kulturpolitisk inriktning som i viss utsträckning fungerar exkluderande i relation till de skillnader som finns i befolkningens preferenser. Rapporten tar upp situationen för personer med funktionsnedsättning i enbart begränsad utsträckning.

För att bredden ska öka bland professionella kulturutövare behöver det även ske ett breddat deltagande bland barn och unga. Ges inte alla barn liknande möjligheter att få prova på och utvecklas inom olika konstformer, minskar även underlaget för yrkesverksamma konstnärer och andra kulturutövare. Kulturrådets Kulturskolecentrum fördelar årligen statsbidrag till kulturskolor, där insatser för att nå särskilda grupper av barn och unga, däribland barn och unga med funktionsnedsättning, särskilt premieras.

Kulturrådet har i flera rapporter visat på vikten av statligt stöd för att kulturaktörer ska kunna utveckla sin verksamhet och bredda deltagandet, bland annat genom utvecklingsbidraget till kulturskolor (Kulturrådet 2023a,b,c). Regeringens beslut att minska och i förlängningen avsluta det statliga stödet till kommunala kulturskolor innebär utmaningar för kulturskolorna att kunna bedriva utvecklingsverksamhet i samma utsträckning. Beslutet att införa ett fritidskort kan dock öka möjligheten att fler barn och unga får en meningsfull fritid. Kulturrådet är en av de myndigheter som fått i uppdrag att förbereda införandet av fritidskortet. Enligt uppdraget ska gruppen barn och unga med funktionsnedsättning eller andra behov av särskilt stöd uppmärksammas så att fritidskortet kommer dem till godo i lika stor utsträckning som för andra barn och unga.

Kulturskolecentrum har även varit sammankallande för ett nationellt nätverk, bestående av representanter för landets kulturskolor, utbildningsanordnare, konstnärsorganisationer och arbetsmarknadens parter. Nätverket syftade ursprungligen till att stärka dialogen och samverkan kring kulturskolans kompetensförsörjning och utbildningsmöjligheter, men kom att vidgas då deltagarna såg behov av att skapa en överblick av utbildningsmöjligheter i vidare bemärkelse. Målet för nätverket var att ta ett helhetsgrepp på hela utbildningsnätet, från kulturskola och grundskola till de högre akademiska utbildningarna, men även att synliggöra de informella utbildningsvägarna som är särskilt viktiga inom vissa konstformer eller genrer. Nätverket är inte verksamt längre, men i slutrapporteringen konstaterar Kulturrådet att ett närmare samarbete mellan Utbildningsdepartementet och Kulturdepartementet i frågor som rör utbildningsnätet inom de konstnärliga ämnena är angeläget. I rapporten uttrycks vidare behov av att nätverkets arbete fortsätter, men att ett sådant fortsatt arbete bör ledas av en aktör inom utbildningsområdet, som har större systemförståelse och möjlighet att lyfta frågorna till rätt aktör (Kulturrådet 2021).

Genom att ta ett helhetsgrepp på hela utbildningsnätet ökar också möjligheten att gruppen professionella kulturutövare breddas. Det kan i sin tur innebära att fler personer med funktionsnedsättningar kan verka inom kulturlivet. En viktig del i detta arbete spelar även yrkesförbund och intresseorganisationer som syftar till att stärka möjligheterna för kulturutövare med funktionsnedsättningar.

Behov av att utveckla metoder för att följa upp kulturutövare med funktionsnedsättning

Även om denna rapport belyser situationen för kulturutövare med funktionsnedsättning till viss del, kan det behövas andra metoder för att få mer kunskap om den gruppen. Det finns bland annat

utmaningar ur sekretesshänseende. Kulturrådet har dock som mål att under strategiperioden arbeta vidare för att öka kunskapen om möjligheterna för kulturutövare med funktionsnedsättning.

Skillnad i tillgänglighetsarbete mellan olika sektorer och kommuntyper

Kommunala verksamheter arbetar mer med tillgänglighet

I enkätsvaren framkommer en rad skillnader mellan hur kulturorganisationer från olika samhällssektorer arbetar med tillgänglighet. Med tanke på att enkäten skickades till relativt få statliga och regionala aktörer har vi gjort jämförande analyser mellan kommunal, privat och ideell sektor. I tolkningen av resultaten bör man ha i åtanke att sektorstillhörigheten till viss del korrelerar med storleken på kulturorganisationerna vad gäller antalet anställda. De flesta kommunala verksamheter har i regel några anställda, medan de flesta företagen och ideellt drivna verksamheterna oftast har få eller inga anställda. Detta innebär också att kommunala aktörer generellt har större ekonomiska muskler än vad små företag och civilsamhällesaktörer har.

Biblioteken utgör den största delen av kulturorganisationer i kommunal regi. Tillsammans med de kommunala museerna är det dessa aktörer som enligt enkätsvaren mest aktivt främjar tillgänglighet i kultursektorn. En större ekonomi hos de kommunala aktörerna visar sig till exempel i graden av erbjudanden om hjälpmedel samt deras kapacitet för riktade evenemang och för att arbeta med verksamhetsutveckling med fokus på tillgänglighet och inkludering. Det kan till exempel få konsekvenser för graden av tillgänglighet i lokalerna, som tidigare nämnts. Att folkbiblioteken lyder under bibliotekslagen med sina krav på tillgänglighet och inkludering kan också tänkas ha betydelse för att dessa verksamheter generellt sätt har ett mer tillgängligt utbud än vad andra aktörer har. Resultaten i vår undersökning bekräftar tendenserna i en rapport från MFD (2020), där särskilt kommuner anordnar många fritidsaktiviteter som personer med funktionsnedsättning kan delta i. Det kan handla om såväl tillgängliga generella aktiviteter, som aktiviteter riktade till personer med funktionsnedsättning.

Med tanke på att de kommunala aktörerna generellt har en större ekonomisk stabilitet är det något överraskande att en större andel kommunala verksamheter än ideella kulturorganisationer anger att möjligheten att söka särskilda medel för att arbeta mer med tillgänglighetsanpassning är en viktig förutsättning för att verksamheten ska bli mer tillgänglig. Detta skulle kunna bero på att kommunala kulturorganisationer både har större vana och känner ett större ansvar för att arbeta med dessa frågor än vad ideella aktörer gör. Likväl visar de standardiserade enkätsvaren och de fria kommentarerna på att ekonomiskt stöd även efterfrågas av hälften av aktörerna inom andra sektorer.

Verksamhetens art styr i vissa fall tillgänglighetsarbetet

Ibland verkar även graden av tillgänglighet hänga samman med verksamhetens art. Vissa typer av arrangemang anses passa vissa målgrupper bättre än andra, och en del av organisationerna genomför en viss typ av aktiviteter av gammal vana. De kommunala aktörerna, i praktiken bibliotek och museer, har till exempel oftare ett utbud som är fysiskt tillgängligt för barn med funktionsnedsättning än vad civilsamhällesaktörer har. Förutsättningarna att bedriva ett tillgänglighetsarbete kan alltså skilja sig åt på flera sätt. Det går att argumentera för att de krav som ställs på en liten ideell organisation inte kan vara samma som de som ställs på en verksamhet i offentlig regi. Det viktiga är att kulturutbudet i en kommun eller region är tillgängligt totalt. Men vi behöver samtidigt beakta att kulturutbudet skiljer sig åt mellan kommuner och regioner och på vissa platser är civilsamhällets organisationer centrala för kulturutbudet, så krav på tillgänglighet kan vara viktiga även i relation till dessa.

Olika förutsättningar i storstäder och i landsbygderna

Enkätresultaten tyder på att tillgången till kulturaktiviteter för personer med funktionsnedsättning skiljer sig över landet. Liknande tendenser framkommer även i MFD:s (2020) observationer av fritidsaktiviteter för personer med funktionsnedsättning generellt. MFD konstaterar att personer med funktionsnedsättning på landsbygden överlag är mindre nöjda med sina fritidsaktiviteter än andra personer med funktionsnedsättning. Som orsak nämns bland annat att många personer med funktionsnedsättning på landsbygden har längre avstånd till aktiviteter. Det utbud som finns i närmiljön är ofta begränsat och inte alltid tillgängligt. Det finns också färre personer med liknande förutsättningar, intressen och funktionsnedsättning på landsbygden, vilket också kan öka känslan av utanförskap i olika aktiviteter.

Enkätresultaten visar att verksamheter i mindre städer och landsbygdskommuner äger eller långtidshyr sina lokaler i något större utsträckning än kulturorganisationer i andra typer av kommuner. Detta kan tyckas ge dem bättre förutsättningar att bedriva ett långsiktigt tillgänglighetsarbete när det gäller den fysiska utformningen, vilket i längden kan borga för att locka fler besökare och deltagare med funktionsnedsättning. En större andel kulturorganisationer i storstadsområden erbjuder aktiviteter som specifikt riktar sig till personer med funktionsnedsättning, jämfört med organisationer i andra kommuntyper. Samtidigt erbjuds ett sådant utbud i minst utsträckning i mindre städer och landsbygdskommuner. En förklaring till det kan vara att det i storstadsområdena finns ett större underlag av personer med funktionsnedsättning som kan tänkas vilja ta del av utbudet. Det kan även finnas större resurser i vissa organisationer i större städer, samt bättre förutsättningar att resa till en viss plats än vad som finns i landsbygderna med större avstånd och sämre transportmöjligheter.

Samverkan och flernivåstyrning en väg framåt

De svarande samverkar framförallt med kommunens förvaltningar och med andra aktörer i den egna kommunen för att utveckla utbud och verksamhet för personer med funktionsnedsättning. En relativt stor andel av de svarande organisationerna, 30 procent, uppger dock att de inte samverkar med några av de uppräknade aktörerna i enkäten för att utveckla tillgängligheten. För att alla, oavsett funktionsförmåga, bostadsort eller ålder, ska få liknande möjlighet att ta del av ett kulturliv, kan det behövas en mer utvecklad samverkan mellan olika aktörer inom olika samhällssektorer och mellan nationell, regional och kommunal nivå. Finns det nära, upparbetade kontakter mellan de olika nivåerna i frågor som rör kultur och i detta fall möjligheten för personer med funktionsnedsättning att ta del av och utöva kultur, ökar också möjligheten att nå funktionshinderspolitikens mål. Det är också viktigt att tydliggöra vilka roller som stat, region och kommun ska spela i detta arbete. I detta innefattas även att vi på Kulturrådet som statlig aktör ska identifiera och tydliggöra vår plats i styrkedjan. Vi har tidigare nämnt olika hinder för att personer med funktionsnedsättning ska delta i fritids- och kulturaktiviteter. I dessa fall handlar det inte bara om tillgänglighet som den aktuella kulturorganisationen kan råda över, utan även om en svag privatekonomi, otillgängliga transporter och bristande socialt stöd inför och i samband med aktiviteter. Dessa utmaningar kräver också ett bredare angreppssätt, och att flera aktörer från olika samhällssektorer involveras.

I landets kulturutbud verkar olika typer av aktörer, på olika nivåer. Kommunerna har ett tydligt uppdrag att verka för att det finns tillgängliga fritids- och kulturaktiviteter för de som har rätt till stöd enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). För övriga grupper och aktörer finns inga formella krav att bedriva kultur- och fritidsverksamhet, vilket kan innebära att resurser till sådana verksamheter nedprioriteras vid ekonomiska besparingar. I en rapport från MFD (2020) drar myndigheten slutsatsen att om fler aktörer använder de verktyg som finns kan de gemensamt bidra till en mer aktiv fritid. Det kan till exempel handla om föreningsstöd som subventionerar fritidsaktiviteter så att fler kan delta, eller att erbjuda tillgängliga platser för aktiviteterna. I rapporten framhåller kommunrepresentanter just vikten av samverkan mellan olika aktörer för att kunna utveckla aktiviteter och etablera en infrastruktur kring aktiviteterna som gör dem tillgängliga.

Inom ramen för kultursamverkansmodellen har Kulturrådet möjlighet att följa och stötta regional kulturverksamhet genom samordning och kunskapsutbyte. En del av detta är att Kulturrådet med jämna mellanrum diskuterar hur regionerna arbetar med tillgänglighetsfrågor under sina årliga dialoger med samtliga regioner som ingår i modellen. I en rapport konstaterar Kulturrådet att regionerna har många rättighetsperspektiv att hantera, och att det finns behov av stöd för att utveckla arbetsätt som gör det möjligt att samordna exempelvis rättigheter för barn och unga, nationella minoriteter och personer med funktionsnedsättning inom kulturområdet (Kulturrådet 2022).

Kulturrådets fortsatta arbete

I Kulturrådets arbete med att följa upp funktionshinderspolitiken inom området kultur och fritid utgår vi inte bara från funktionshinderspolitiska mål utan även från det kulturpolitiska målet, som bland annat uttrycker att alla ska ha möjlighet att delta i kulturlivet (prop. 2009/10:3). Genomförandet och resultatet av denna enkätundersökning är ett första steg i arbetet med vårt arbete med funktionshinderfrågor under innevarande strategiperiod (2021–2031). Undersökningen ska ses som en nollpunkt, eller baslinjemätning, där resultaten kan jämföras med kommande undersökningar under programperioden. Kulturrådet har arbetat med och följt upp funktionshinderfrågor tidigare, bland annat under den förra strategiperioden 2011–2016. Vår genomlysning av utvecklingen under den perioden tyder på myndighetens arbete ledde till flera positiva effekter. I och med den nya strategiperioden är målet att myndigheten ska ta ytterligare steg för att stärka alla människors möjlighet att delta i kulturlivet.

I den här typen av undersökningar är det viktigt att betona den stora variation som präglar de svarande, vad gäller till exempel kulturområden, samhällssektorer, geografi, uppdrag och storlek. I analysen av resultaten bör man också komma ihåg att det kan vara de organisationer som är mer tillgängliga eller har ett mer tillgängligt utbud som har varit mest benägna att svara på en enkät med detta tema. Följaktligen finns det en risk att resultaten överskattar graden av tillgänglighet bland svenska kulturaktörer.

Trots att Kulturrådets tidigare studier visat på framsteg vad gäller tillgänglighet i kulturlivet, är det en utmaning att bedöma tillgängligheten i landets kulturorganisationer utifrån denna första enkät. Resultaten blir mer tillförlitliga då vi har genomfört flera enkäter så att vi kan studera utvecklingen över tid. Vi kan dock redan efter denna första undersökning konstatera att flera hinder kvarstår för att personer med funktionsnedsättning ska kunna delta, både som utövare och som besökare, inom kultursektorn. Vi har också uppmärksammat vissa strukturella hinder, såsom sämre privatekonomi och bristfälliga transporter, som ligger utanför kulturorganisationernas handlingsutrymme. I svaren har det även framkommit en hel del variationer i exempelvis graden av tillgänglighet och i vilka insatser som görs utifrån olika konstområden, kommuntyper och samhällssektorer. Liksom i MFD:s rapport om Aktiv fritid (2020) tyder våra resultat på att det finns skillnader i vilka möjligheter man har att delta i fritidsaktiviteter, och i det här fallet kulturaktiviteter, beroende på var i landet man bor.

I dessa utmaningar har Kulturrådet en roll att spela. Genom att till exempel sätta upp villkor i vår bidragsgivning, fördela särskilda stöd samt medverka i och initiera dialoger med myndigheter, kulturaktörer och funktionshindersorganisationer kan vi bidra till att kulturen tillgängliggörs. Med hjälp av studier och spridning av resultaten kan vi också bidra till ökad kunskap om villkoren för personer med funktionsnedsättning att delta i kulturlivet. I Kulturrådets fortsatta arbete med och uppföljning av funktionshinderspolitiken inom kulturområdet kommer vi att ta fram en genomförandeplan för vårt arbete under programperioden. I genomförandeplanen kommer frågorna och resultaten från denna undersökning att spela en viktig roll. Vi kommer även utveckla och tydliggöra resultat med koppling till funktionshinderspolitikens fyra arbetssätt (se inledning och avslutande diskussion). I förlängningen kan resultaten från undersökningen bli en första vägledning i arbetet med att stärka tillgängligheten och att verka för att alla, oavsett funktionsförmåga, ska få likvärdiga möjligheter att ta del av och utföra kultur.

Referenser

- British Council (2021). *Time to Act. How lack of knowledge in the cultural sector creates barriers for disabled artists and audiences. Final report.* London: British Council.
- DO (2023). *Årsredovisning 2022.* Solna: Diskrimineringsombudsmannen (DO).
- Ferri, D., Leahy, A., Šubic, N. & Urzel, L. Urzel (2022). "Implementing the Right of People with Disabilities to Participate in Cultural Life across Five European Countries: Narratives and Counter-narratives". *Journal of Human Rights Practice* 1–20. doi: 10.1093/jhuman/huac035.
- Kulturdirektoratet (2023). *Tilgjengelige kunstnerskap? Et kunnskapsprosjekt om kunstnere med funksjonsnedsettelse i Norge.* Oslo: Kulturdirektoratet.
- Kulturrådet (2016). *Kultur för alla – inget hinder. Slutredovisning av Kulturrådets arbete med delmålet inom funktionshinderspolitiken år 2011–2016.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2019). *Kognitiv tillgänglighet på bibliotek. En kunskapsöversikt.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2021). *Det nationella nätverkets arbete med utbildningsmöjligheter inom kulturområdet – resultat och reflektioner.* KUR 2021/14495.
- Kulturrådet (2022). *Barnrätt i praktiken – Barnkonventionens praktiska tillämpning i Kulturrådets verksamhetsområde.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2023a). *Möjligheter, utmaningar, metoder – ett kunskapsunderlag om breddad rekrytering inom kultursektorn.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2023b). *Öppen verksamhet i kulturskolan – en väg till breddat deltagande.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturrådet (2023c). *Flernivåsamverkan främjar barnets bästa – finansiering och uppföljning av barns och ungas rätt till kultur.* Stockholm: Statens kulturråd.
- Kulturutskottets uppföljnings- och utvärderingsgrupp (2014). *För, med och av – en uppföljning av tillgänglighet inom kulturen.* Riksdagen.
- Leahy, A. & Ferri, D. (2022). "Barriers and Facilitators to Cultural Participation by People with Disabilities: A Narrative Literature Review". *Scandinavian Journal of Disability Research* 24(1):68–81.
- MFD (2015). *Samlad uppföljning av funktionshinderspolitiken – Hur är läget?* Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (MFD).
- MFD (2016). *Utvärdering och analys av funktionshinderspolitiken 2011–2016.* Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (MFD).
- MFD (2020). *Aktiv fritid - Redovisning av ett regeringsuppdrag om att kartlägga lokala och regionala satsningar samt tillgången till fritidshjälpmedel.* Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (MFD).

MFD (2021). *Aktiv fritid – Redovisning av uppdrag för att främja aktiv fritid för personer med funktionsnedsättning*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (MFD).

MFD (2022). *Uppföljning av funktionshinderspolitiken 2021*. Sundbyberg: Myndigheten för delaktighet (MFD).

MUCF (2020). *Ung idag 2020 – Ungas rätt till en meningsfull fritid*. Växjö: Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF).

Myndigheten för kulturanalys (2023). *Att bredda deltagandet i kulturlivet – Hinder och möjligheter. Rapport 2023:2*. Göteborg: Myndigheten för kulturanalys.

Pasikowska-Schnass, M. (2019). *Access to Cultural Life for People with Disabilities. Briefing*. Bryssel: European Parliamentary Research Service (EPRS).

Prop. 2009/10:3. Tid för kultur.

Prop. 2016/17:188. Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken.

SFS 2018:1197. Lag om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter.

Socialdepartementet (2011). *En strategi för genomförande av funktionshinderspolitiken 2011–2016*.

Socialdepartementet (2021). *Strategi för systematisk uppföljning av funktionshinderspolitiken under 2021–2031*.

SOU 2018:23. *Konstnär – oavsett villkor? Betänkande av kulturpolitiska utredningen*.

SOU 2021:77. *Från kris till kraft – återstart för kulturen. Betänkande av Utredningen återstart för kulturen*.

Statskontoret (2021). *Statsbidrag till kultur, idrott och friluftsliv. En analys av hur de bidrar till en aktiv fritid för personer med funktionsnedsättning. 2021:10*. Stockholm: Statskontoret.

Kulturrådet
Box 27215, 102 53 Stockholm
Besök: Borgvägen 1-5
Tel: 08 519 264 00
E-post: kulturradet@kulturradet.se

© Statens kulturråd 2023
ISBN: 978-91-89748-12-5

kulturradet.se